

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาและเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคมซึ่งมีเป้าหมายว่าจะให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามคนไทยยุคใหม่ตามข้อเสนอของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติสู่การปฏิรูปการศึกษา ในทศวรรษที่สองโดยเน้นให้ผู้เรียน มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตั้งแต่ปฐมวัย สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและสามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตมีความสามารถในการสื่อสาร สามารถวิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทำงานเป็นกลุ่มได้อย่างกัลยาณมิตร มีศีลธรรม คุณธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทยยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รังเกียจการทุจริตและต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง สามารถก้าวทันโลก มีสุขภาพกาย สุขภาพใจที่สมบูรณ์แข็งแรงเป็นกำลังคนที่มีคุณภาพ มีทักษะความรู้พื้นฐานที่จำเป็น มีสมรรถนะความรู้ความสามารถ สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยในปีการศึกษา 2553 โดยพัฒนาคุณภาพผู้เรียนผ่านนักเรียนที่สังกัดชุมชนพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ดำเนินการ 3 ระยะดังนี้ คือ

1. การเตรียมการเพื่อนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม

การเตรียมการเพื่อนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาปรับใช้ในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและร่วมร่างกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาปรับใช้ในการพัฒนา ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการสืบค้นข้อมูลและเตรียมการเพื่อดำเนินการวิจัย ดังนี้คือ

1.1 การสังเคราะห์แนวคิดแนวทางจิตตปัญญาศึกษาเพื่อนำสู่การปฏิบัติ

การสังเคราะห์แนวคิดแนวทางจิตตปัญญาศึกษาเพื่อนำสู่การปฏิบัติมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษาเพื่อนำมาปรับใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคมทั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดของจิตตปัญญาศึกษาจากการศึกษาวิจัยและจัดการความรู้จิตตปัญญาศึกษาตาม โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการของศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล โครงการเอกสารวิชาการการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง เรื่องจิตตปัญญาศึกษาคืออะไร, หยั่งราก : ก้าวแรกของจิตตปัญญาศึกษาในสังคมไทย และหนังสือพุทธธรรม ของพระพรหมคุณาภรณ์

อิทัปปัจจยตตา ของพระธรรมโกษาจารย์(พุทธทาสภิกขุ) ซึ่งจากการสังเคราะห์ พบว่า จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาจิตและปัญญาอย่างรอบคอบ เพื่อช่วยสร้างมนุษย์ให้เป็นคนที่สมบูรณ์ สมดุล

รากที่มาและหลักการแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาจาก 3 ส่วน คือ

1. รากที่ 1 แนวคิดเชิงศาสนาและความเชื่อ ได้แก่

1.1 การเรียนรู้ ใคร่ครวญ ผ่านการเคารพศรัทธาที่สมบูรณ์ต่อพระเจ้า/

เทพเจ้า

1.2 การเรียนรู้ ใคร่ครวญ ผ่านศรัทธาค่อดูของศิษย์

1.3 การเรียนรู้ ใคร่ครวญ ผ่านการปฏิบัติภาวนารูปแบบต่าง ๆ นำสู่ญาณ

ทัศนะและปัญญา

1.4 การเรียนรู้ ใคร่ครวญ ผ่านการทำงานเพื่อขัดเกลาสละตัวตน เช่นกรรมโยคะ

ของฮินดู การทำงานช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และถวายแด่พระเจ้าของศาสนาคริสต์ หรือการอธิษฐานเป็นพระโพธิสัตว์ของนิกายมหายานของพุทธ บนหลักพรหมวิหาร 4

2. รากที่ 2 แนวคิดเชิงมนุษยนิยม ได้แก่

2.1 การเรียนรู้ ใคร่ครวญ ผ่านการเคารพธรรมชาติของผู้เรียน (Learners-

centered)

2.2 การเรียนรู้ ใคร่ครวญ ผ่านการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential

Learning)

3. รากที่ 3 แนวคิดเชิงบูรณาการและองค์รวม ได้แก่

3.1 การเรียนรู้ ใคร่ครวญ ผ่านการสัมผัสความเป็นองค์รวมของธรรมชาติ

3.2 การเรียนรู้ ใคร่ครวญ ผ่านการปฏิบัติในเชิงชุมชนและเครือข่าย

3.3 การเรียนรู้ ใคร่ครวญ ผ่านการเห็นเชื่อมโยง การคิดเชิงระบบ และ

การประยุกต์ใช้ตามแนวคิดเชิงกระบวนการทัศน์ใหม่

แนวความคิดหลักจิตตปัญญาศึกษาจึงให้ความสำคัญต่อกระบวนการการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาจิตใจบนฐานความเชื่อมีหลักสำคัญอันเป็นจุดเน้น 8 ประการ ดังนี้

1. ประสพการณ์ตรงของการเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ซึ่งเป็นหนทางได้ความรู้ความเข้าใจที่สัมพันธ์เชื่อมโยงโดยตรงกับชีวิตของผู้เรียน รวมทั้งเต็มใจพร้อมเผชิญหน้ากับความเจ็บปวด และความทุกข์เป็นการเรียนรู้ในสถานการณ์ตรงหน้า

2. การรับฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) และเป็นการเรียนรู้ด้วยใจที่เปิดกว้าง ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่จะสัมผัสชีวิตของตนเองและผู้อื่นอย่างจริงใจและด้วยความอ่อนน้อม เปิดกว้างต่อความหลากหลายทางความคิด จนนำไปสู่การสื่อสารและความสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ และการละวางตัวตนของตนเอง

3. การเคารพศักยภาพแห่งการเรียนรู้ของทุกคนอย่างไว้ใจคิ เพราะหัวใจของการศึกษา เพื่อพัฒนาคนในคือกระบวนการเรียนรู้และการฝึกฝนคนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ค้นหา ศักยภาพภายในตนเอง จนกลายเป็นตัวของตัวเองที่สมบูรณ์อย่างไม่จำเป็นต้องไปเปรียบเทียบกับใคร

4. การน้อมสู่ใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ ที่ไร้การยึดมั่นต่อหลักการตรรกะ แต่บ่มเพาะน้อมนำประสบการณ์ที่พบเจอมาคิดใคร่ครวญอย่าง ลึกซึ้งบนฐานของจิตใจที่สงบเย็นเพื่อกันหาความหมายต่อชีวิต และเรียนเพื่อที่จะรู้จักตนเองและ เพิ่มพูนความรู้ ด้วยการน้อมนำไปลองปฏิบัติต่อให้เห็นจริง

5. การเฝ้ามองเห็นตามความเป็นจริง (Meditation) โดยการปฏิบัติธรรมหรือ การภาวนา หรือการเฝ้าดูธรรมชาติที่แท้จริงของจิต นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ ความบีบคั้นที่ เกิดจากการเปลี่ยนแปลง และสภาวะของการเป็นกระแสแห่งเหตุปัจจัยที่เคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง การปฏิบัติภาวนาฝึกสังเกตธรรมชาติของจิต จะทำให้เราเห็นความเชื่อมโยงจากภายในสู่ภายนอก เห็นความเป็นจริงที่พ้นไปจากอำนาจแห่งตัวตนของคน

6. ความสดของปัจจุบันขณะ การเรียนรู้จากภายใน คือ กระบวนการแห่งการ ค้นพบคุณค่า และความหมายของการมีชีวิตอยู่ในทุกขณะด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นชีวิตที่มีอิสระ อันเกิดจากการกลับมาตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของคุณ

7. การให้คุณค่าแก่รากฐานทางภูมิปัญญาอันหลากหลายของท้องถิ่น และ วัฒนธรรม การเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญต่อคุณค่าทางจิตวิญญาณของภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาเป็น การเรียนรู้ที่ไม่แยกจากวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์อันซับซ้อนของชุมชน เป็นการศึกษา เพื่อความเข้าใจตนเองและเพื่อนมนุษย์ เพื่อพัฒนาศักยภาพของความเป็นมนุษย์ผู้มีจิตใจสูง และ เปิดกว้างอย่างแท้จริง

8. การสร้างชุมชนเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้บนฐานการ โอบอ้อมสนับสนุนของ กัลยาณมิตรที่เป็นเพื่อนเดินทางในการเรียนรู้พัฒนาคนในการที่จะช่วยสะท้อนให้เห็นตนเองและ ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ที่หลากหลาย

และได้แบ่งประเภทของการฝึกปฏิบัติออกเป็น 7 แนวทาง คือ

1. การเรียนรู้ผ่านความสงบนิ่ง (Stillness Practices) มีเป้าหมายหลักของการปฏิบัตินี้ คือ เน้นความสงบตั้งมั่นของร่างกายและจิตใจ รูปแบบที่เป็นที่รู้จักดี ได้แก่ การเจริญสติ วิปัสสนา สมาธิภาวนา การสงบนิ่ง
2. การเรียนรู้ผ่านการเคลื่อนไหว (Movement Practices) มีเป้าหมายเพื่อให้ฝึกสังเกตและได้มีสติอยู่กับการเคลื่อนไหวร่างกาย เช่น โยคะ ชี่กง ไทเก๊ก การเดินจงกรม
3. การเรียนรู้ผ่านกระบวนการเชิงสร้างสรรค์ (Creation Process Practices) มีเป้าหมายให้สังเกตใคร่ครวญภายในจิตใจ พัฒนาญาณทัศนะ (Intuition) และความละเอียดอ่อน ประณีต กิจกรรมและการปฏิบัติในแนวทางเรียนรู้กลุ่มนี้ อาทิ การวาดภาพ การจัดดอกไม้ การเขียนพู่กันจีน และมันดาลา
4. การเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมทางสังคม (Activist Practices) มีเป้าหมายให้ผู้เรียนได้สัมผัสเรียนรู้และใคร่ครวญจนเห็นความเชื่อมโยงแห่งเหตุปัจจัยของความสุขและทุกข์ในชีวิตจริงผ่านกิจกรรมที่ได้มีประสบการณ์ตรง ดังเช่น การเจริญสติในการทำงานในชีวิตประจำวัน และการทำกิจกรรมอาสาสมัคร
5. การเรียนรู้ผ่านกระบวนการเชิงความสัมพันธ์ (Relational Practices) มีเป้าหมายเพื่อการฝึกสติ โดยเฟื่ององสภาวะภายในสะท้อนตัวผู้เรียนเอง อาทิ ความสัมพันธ์ของกลิ่นอายมิตรสะท้อนซึ่งกันและกัน เช่น สุนทรียสนทนา (Dialogue) การฝึกฟังอย่างลึกซึ้ง การสนทนากับเสียงภายใน (Voice Dialogue) การเขียนบันทึก (Journal)
6. การเรียนรู้ผ่านพลังพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (Ritual Practices) มีเป้าหมายให้สัมผัสพลังหรือจิตวิญญาณของธรรมชาติ ได้เปิดญาณทัศนะ (Intuition) และสัมผัสเรียนรู้ตนเอง เพื่อพัฒนาความสงบเย็นและละเอียดประณีตภายใน อาทิ การสวดมนต์ภาวนา นิเวศภาวนา (Vision Quest) การปลีกวิเวกสัมผัสธรรมชาติ (Retreat)
7. การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมรังสรรค์ (Generative Practices) มีเป้าหมายเพื่อให้ระลึกถึงพระเจ้าเป็นเจ้า พระผู้ศักดิ์สิทธิ์ จิตที่บริสุทธิ์ กิจกรรมตามแนวทางนี้ ได้แก่ การสวดมนต์ การอ่านพระคัมภีร์ เมตตภาวนาและทองเส้น

เพื่อความเหมาะสมของพื้นที่โรงเรียนปทุมรัตน์ศึกษาศาสตร์และบริบทที่เปลี่ยนไปของสังคม ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่จะนำมาปรับใช้นั้นควรเรียนรู้ใคร่ครวญด้วยการผสมผสาน ทั้ง 3 ราก คือ จากแนวคิดรากที่ 1 โดยการเรียนรู้ใคร่ครวญผ่านศรัทธาคือครูของศิษย์ จากรากที่ 2 โดยการเรียนรู้ใคร่ครวญผ่านการเคารพในธรรมชาติของผู้เรียนและการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และเน้นหนักในรากที่ 3 โดยใช้แนวคิดเชิงบูรณาการและองค์รวม โดยการเรียนรู้ใคร่ครวญผ่านการสัมผัสความเป็นองค์รวมของธรรมชาติ ผ่านการปฏิบัติในเชิงชุมชนและเครือข่าย

และการเรียนรู้ ใคร่ครวญ ผ่านการเห็นเชื่อมโยง การคิดเชิงระบบ และการประยุกต์ใช้ตามแนวคิดเชิงกระบวนทัศน์ใหม่ และใช้แนวคิดหลักทั้ง 8 ประการ ส่วนหลักในการปฏิบัติเพื่อให้เหมาะสมกับวัยและจริตของผู้เรียนควรเรียนรู้ผ่านกระบวนการเชิงสัมพันธ์ การทำกิจกรรมเชิงสังคมและกระบวนการเชิงสร้างสรรค์

1.2 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาเพื่อหาจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม

การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อหาจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคมผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้างนี้

1.2.1 ศึกษาจากเอกสาร

- 1) จากผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของสำนักงานประเมินคุณภาพภายนอกปีการศึกษา 2549
- 2) จากผลการรายงานผลประเมินตนเองของสถานศึกษาในปีการศึกษา 2550
- 3) จากผลการรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษาในปีการศึกษา 2551

1.2.2 จากการสำรวจความคิดเห็นของครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและนักเรียน ซึ่งจากการศึกษาเอกสารและการสำรวจความคิดเห็นมีค้นพบในเรื่องด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ดังนี้

สภาพปัจจุบัน พบว่า โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการปรับหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ มีการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาสถานศึกษา มีการร่วมมือกันระหว่างบ้าน องค์กรศาสนา สถาบันทางวิชาการองค์กร ภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในทุกด้าน จากการวิเคราะห์เชิงตัวเลขตามเกณฑ์ประเมินคุณภาพของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า ได้ระดับดีมาก 17 มาตรฐาน ได้ระดับดี 1 มาตรฐาน คือมาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะความจำเป็นตามหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ดีมาก

ปัญหาที่พบในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนยังบกพร่องในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะค่านิยมที่พึงประสงค์ ขาดทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ขาดทักษะในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การมีวิจารณญาณและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์รวมทั้งยังขาดทักษะในการรักการทำงานและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้ซึ่งได้จากข้อสังเกตดังนี้

1. ผู้เรียนยังมีพฤติกรรมมาโรงเรียนสายไม่ตรงเวลารวมถึงการเข้าเรียนไม่ตรงเวลาในการเปลี่ยนคาบเรียนคิดเป็นร้อยละ 30 ของนักเรียนทั้งหมด
2. การแต่งกายไม่ถูกระเบียบคคิกาของโรงเรียนคิดเป็นร้อยละ 30 ของนักเรียนทั้งหมด
3. ผู้เรียนใช้เวลาว่างไม่เป็นประโยชน์เวลาส่วนใหญ่อยู่กับเกม อินเทอร์เน็ต การใช้โทรศัพท์พูดคุยกันตลอดเวลาทั้งเวลาเรียนและเวลาว่าง คิดเป็นร้อยละ 60 ของนักเรียนทั้งหมด
4. การแต่งหน้าทาปากของนักเรียนเรียนหญิงและทรงผมทั้งหญิงชายที่เลียนแบบแฟชั่น คิดเป็นร้อยละ 40 ของนักเรียนทั้งหมด
5. การปรับแต่งรถจักรยานยนต์และการขับขี่ที่ไร้ระเบียบ คิดเป็นร้อยละ 30 ของนักเรียนที่ใช้จักรยานยนต์ในการเดินทาง
6. พฤติกรรมการรับประทานอาหารที่ไม่เป็นระเบียบเลอะเทอะ กินจุกกินจิกตลอดเวลา คิดเป็นร้อยละ 60 ของนักเรียนทั้งหมด
7. การไม่รักษาความสะอาดในห้องเรียน บริเวณโรงเรียนและสมบัติในของโรงเรียน ขาดจิตสาธารณะคิดเป็นร้อยละ 60 ของนักเรียนทั้งหมด
8. การไม่รักษาสุขลักษณะในการเข้าห้องน้ำ ทิ้งขยะและกันบูหรี่ในห้องน้ำ คิดเป็นร้อยละ 40 ของนักเรียนทั้งหมด
9. การไม่สนใจการเรียนและงานที่ครูมอบหมายขาดความรับผิดชอบคิดเป็นร้อยละ 60 ของนักเรียนทั้งหมด
10. การไม่เชื่อฟังพ่อแม่ไม่ช่วยรับผิดชอบงานบ้านคิดเป็นร้อยละ 60 ของนักเรียนทั้งหมด
11. มีการสูบบุหรี่และการตั้งครรภในวัยเรียนคิดเป็นร้อยละ 30 ของนักเรียนทั้งหมด

ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่อยู่ด้านในตัวผู้เรียนทั้งสิ้น นับวันปัญหาเหล่านี้จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากการปฏิรูปการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเน้นเรื่องเด็กเก่ง เน้นการแข่งขัน จนไม่ได้สนใจพฤติกรรมด้านในของผู้เรียนเลย

จุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน พบว่า สิ่งที่คุณคนมุ่งหวังที่จะเกิดกับตัวผู้เรียนเรียงตามลำดับความต้องการ ได้แก่

1. ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ซึ่งได้แก่ ความมีวินัย

5. พัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เต็มศักยภาพตลอดเวลา
6. ร่วมมือกันพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างกลมกลืนเพื่อความสำเร็จตามปรัชญาของโรงเรียน

1.3.2 โรงเรียนเพลินพัฒนา กรุงเทพมหานคร ได้นำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาปรับใช้ในค่านิยมค่าน้ำใจคุณค่าแก่นรากฐานทางภูมิปัญญาอันหลากหลายของท้องถิ่น และวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญต่อคุณค่าทางจิตวิญญาณของภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาเป็นการเรียนรู้ที่ไม่แยกจากวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์อันซับซ้อนของชุมชน เป็นการศึกษาเพื่อความเข้าใจตนเองและเพื่อนมนุษย์ เพื่อพัฒนาศักยภาพของความเป็นมนุษย์ผู้มีจิตใจสูงและเปิดกว้างอย่างแท้จริง ซึ่งก่อให้เกิดตัวตนของเพลินพัฒนา

เพลินพัฒนา ก่อกำเนิดมาจากการทักทอเจตนารมณ์ของกลุ่มคนที่ต้องการจะเห็นกระบวนการศึกษาของสังคมไทย ในแนวสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับยุคสมัยกลุ่มคนเหล่านี้มีทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู นักวิชาการนักศึกษา ตลอดจนกลุ่มธุรกิจเชิงสร้างสรรค์ที่มาจับมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อระดมทรัพยากร ความรู้ความสามารถที่มี ก่อตั้งโรงเรียนเพลินพัฒนาขึ้นมาด้วยความมุ่งหวังที่จะสร้างคนดีของสังคมไทยที่จะเป็นคนเก่งในสังคมโลก เพลินพัฒนาจึงเป็นโรงเรียนของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนและได้มีการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมทางกายภาพเพื่อรองรับแนวคิด “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม” โรงเรียนเพลินพัฒนาจึงเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ เป็นองค์การที่มีการปรับตัว และเรียนรู้อยู่เสมอ ดังนั้น โรงเรียนเพลินพัฒนา จึงพยายามทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขึ้นในทุกๆ ส่วนของโรงเรียน และมีความต่อเนื่องจนเกิดเป็นวัฒนธรรมของโรงเรียน และโรงเรียนเพลินพัฒนามองเห็นความสำคัญของการจัดการความรู้ (Knowledge Management - KM) โดยมีผู้อำนวยการโรงเรียนทำหน้าที่เป็นผู้นำการจัดการความรู้ หรือ CKO (Chief Knowledge Officer) และมีรองผู้อำนวยการฝ่ายทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการ หรือ Facilitator ที่เป็นผู้คิดตั้งระบบ KM ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในหน่วยงานของโรงเรียน ตั้งแต่ปลายปีการศึกษา 2549 เป็นต้นมา จนมาถึงกลางปีการศึกษา 2550 โรงเรียนเพลินพัฒนาได้รับการสนับสนุนจากสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ให้จัดพิมพ์หนังสือ "โรงเรียนจัดการความรู้" เพื่อเผยแพร่แนวทางการจัดการความรู้ของโรงเรียน เพลินพัฒนาให้เป็นประโยชน์กับโรงเรียนอื่นๆ และผู้สนใจทั่วไป

ในส่วนของผู้ปกครองโรงเรียนได้สร้างความร่วมมือด้วยการสร้างโอกาส และจัดพื้นที่ ให้เกิดการพบปะกันของผู้ที่สนใจในเรื่องต่างๆ ได้มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างสม่ำเสมอ มีการร่วมกันสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ร่วมกัน จนเกิดเป็นโครงสร้างของการอยู่ร่วมกัน คือ องค์กรครอบครัวเพลินพัฒนา ในขณะเดียวกัน ก็เกิด "ห้องเรียนพ่อแม่" ขยายเป็น

วงกว้างขึ้นเรื่อย ๆ เริ่มจากกลุ่มพ่อแม่ที่พบหน้ากันบ่อย ๆ ที่โรงเรียน ชวนกันพูดคุยเรื่องทั่วไป จนมาเป็นการนัดพบกันของผู้ปกครองแต่ละห้องเรียนอย่างเป็นทางการ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ตั้งแต่เรื่องงานอาชีพ เป็นการสร้างความสนิทสนม และเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ให้กับลูก ๆ ไปจนถึงเรื่องการหาแนวทางในการส่งเสริมและปรับปรุงพฤติกรรมของลูกๆ ร่วมกัน ซึ่งบางครั้งก็มีการเชิญคุณครูเข้ามาร่วมพูดคุยด้วย เพราะการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กต้องอาศัยความร่วมมือของทั้งที่บ้านและโรงเรียน หลายๆ ห้องเรียนมีการประสานงานที่ดีของพ่อแม่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในวันหยุดให้กับลูก ๆ เกือบทุกสุดสัปดาห์เรามักจะได้ยินว่ามีการนัดไปทัศนศึกษาที่ต่างๆ ของห้องนี้บ้าง ห้องนี้บ้าง พ่อแม่ก็ทำความคุ้นเคยกันจนเป็นเพื่อนกันแล้ว ส่วนลูก ๆ ก็ได้รู้จักสนิทสนมกันมากขึ้นด้วยการทำกิจกรรมนอกห้องเรียน ด้วยรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ๆ ที่ได้เรียนรู้กันมากขึ้น พี่ๆ น้องๆ ที่ไปด้วยกันก็ได้รู้จักกันไปด้วย บางครั้งก็ไม่จำกัดเฉพาะในห้องเรียนของตัวเอง แต่ชวนกันไปเป็นวงกว้าง เช่น ชวนกันไปพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ ห้องฟ้าจำลอง สวนผีเสื้อ ฯลฯ ด้วยการขับรถกันไปเอง นำข้าวกล่องและกระติกน้ำดื่มกันไปเอง เป็นการนัดเที่ยวที่สะดวก ประหยัด และง่ายต่อการจัดการเป็นอย่างยิ่ง บางห้องเรียนพ่อแม่ก็บริหารความสัมพันธ์ด้วยการจัดไปเที่ยวต่างจังหวัด หรือแม้แต่ไปต่างประเทศ ซึ่งพ่อแม่หลายคนต่างก็บอกว่าได้เรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน และได้ฝึกทักษะในการร่วมงานกับคนที่มีความเห็นต่างที่หลากหลาย การร่วมทำงาน ร่วมฝ่าอุปสรรคต่างๆ มาด้วยกันทำให้มิตรภาพระหว่างกันแน่นแฟ้นมากขึ้น พ่อแม่ต่างก็ถือว่าทุกๆ คนเป็นลูกของเรา เด็กๆ ก็ได้รับความอบอุ่นและได้รับการดูแลจากผู้ใหญ่ทุกคน เกิดเป็นภาพของครอบครัวใหญ่ที่หาแทบไม่ได้ในสังคมยุคนี้

จากการที่โรงเรียนได้จัดให้ผู้คนที่เกี่ยวข้องทั้งหมดได้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ขึ้นทุกวัน โดยมีเพียงแต่จะต้องเข้าห้องเรียน เข้าร่วมสัมมนาหรือฟังการเสวนา ๆ แต่เราได้เรียนรู้จากกันและกันในทุกครั้งที่เรามีการทำงานร่วมกัน หรือแม้แต่การแวะทักทาย พูดคุยกันตอนเช้า-ยามเย็น บอกเล่าเรื่องราวดีๆ และชวนกันไปร่วมกิจกรรมดีๆ ทั้งภายนอกและภายในโรงเรียนด้วยกัน ก็เป็นกระบวนการเรียนรู้ทั้งสิ้น จากกิจกรรมที่ได้รับการจัดตั้งมาเป็นวิถีชีวิตปกติที่ดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติและสม่ำเสมอ จึงเรียกได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของชุมชนที่พร้อมจะถ่ายทอดไปสู่กลุ่มคนรุ่นใหม่ ที่ก้าวเข้ามาในชุมชนเพลินพัฒนานี้ ด้วยบรรยากาศและวิถีชีวิตเช่นนี้ โรงเรียนเพลินพัฒนาจึงเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม

1.3.3 โรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี เป็นโรงเรียนประจำ เปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 โดยเปิดตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนสัตยาไส มี 53 ประเทศทั่วโลก ภายใต้มูลนิธิสัตยาไส ไม่มีการเก็บค่าเล่าเรียน แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยอยู่ภายใต้การดูแลของ ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นผู้บริหารสูงสุด

ของโรงเรียน ตั้งอยู่เลขที่ 99 หมู่ 2 ตำบลลำนายณ์ อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี วิทยาลัย
ของโรงเรียน “สร้างคนดีเหนือสิ่งอื่นใด”

การนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโรงเรียน

1. ด้านหลักสูตร ควรจะเพิ่มกิจกรรมทักษะชีวิตเข้าไปทุกกลุ่มสาระทั้ง 8
กลุ่มสาระ
2. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน สอนแบบบูรณาการจัดให้การเรียนการสอน
แบบยืดหยุ่น นำหลักการจัดกิจกรรมที่สอนให้นักเรียนคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล คิดเป็น พุดเป็น
กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกในทางที่ถูกที่ควร ไปใช้ในโรงเรียน ปลูกฝังให้นักเรียน ฝึกให้เห็น
คุณค่าแห่ง ความเป็นมนุษย์ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีอุปนิสัยที่ดีงาม ฝึกการเป็นผู้นำให้กับนักเรียน
3. บทบาทของครู เป็นกัลยาณมิตร มีความเอื้ออาทรเป็นแบบอย่างที่ดี
การส่งเสริมผู้เรียนให้เรียนตามศักยภาพอย่างสูงสุด
4. การจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและห้องเรียน ให้เป็นธรรมชาติ
และสงบร่มเย็น ได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ
5. การบริหารจัดการศึกษา ผู้บริหาร ครู และชุมชนต้องร่วมมือกัน

ข้อสรุปจากค้นพบที่ได้จากการศึกษาโรงเรียนต้นแบบทั้งสามโรงเรียนที่ได้นำแนวคิด
จิตตปัญญาศึกษามาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน คือ

1. มุมมองด้านการศึกษา มุ่งให้ความสำคัญของการเรียนรู้ที่จะพัฒนาผู้เรียนให้
เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เน้นคุณธรรมจริยธรรมนำหน้าวิชาการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่าง
เต็มศักยภาพ ไม่เน้นการแข่งขัน การศึกษามีเป้าหมายสูงสุดคือชีวิตและสังคมที่ดีงาม
2. ด้านการบริหารจัดการ โรงเรียนใช้การบริหารแบบพลังร่วม ระหว่างผู้บริหาร
ครู ผู้ปกครองและชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในทุกด้านก่อให้เกิดเครือข่ายเป็นชุมชน
แห่งการเรียนรู้
3. ด้านครู โรงเรียนจัดให้ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ครูไม่เป็นผู้
สอน แต่ครูเป็นแบบอย่างและพยายามดึงความดีออกมาจากนักเรียนใช้วิธีจัดการเรียนรู้แบบ
“ร่วมมือกัน” เป็นกัลยาณมิตร มีความเอื้ออาทรเป็นแบบอย่างที่ดี การส่งเสริมผู้เรียนให้เรียนตาม
ศักยภาพอย่างสูงสุด
4. ด้านการจัดการเรียนการสอน มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สอนแบบ
บูรณาการ ไม่ยึดอยู่แต่เพียงเนื้อหาในตำราแต่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและการจัดบรรยากาศ
สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและห้องเรียน ให้เป็นธรรมชาติ และสงบร่มเย็น ได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ
บนพื้นฐานความรักและความเมตตา

จากข้อค้นพบจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม จะต้องเริ่มต้นด้วยการปรับมุมมองการศึกษาใหม่ให้เห็นว่า การศึกษาที่แท้จริงต้องมุ่งให้ความสำคัญของการเรียนรู้ที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เน้นคุณธรรมจริยธรรมนำหน้าวิชาการ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ไม่เน้นการแข่งขัน การศึกษามีเป้าหมายสูงสุด คือ ชีวิตและสังคมที่ดีงาม ต้องเตรียมพื้นที่ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในทุกมิติ โดยการประสานพลังความร่วมมือในทุกภาคส่วน ครูเป็นผู้เอื้อในการจัดการเรียนรู้ การเรียนรู้ต้องเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

1.4 การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตตปัญญาศึกษาเพื่อหาแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม

การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตตปัญญาศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อนำความรู้ ประสบการณ์ ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ขอความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตตปัญญาศึกษา จำนวน 9 ท่าน คือ

1. พ่อครูบาทูชนินทร์ ปรัชญาพฤทธิ คณะกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ
2. รศ.ดร.โสริช โพธิ์แก้ว อาจารย์ประจำคณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. นายลลิต ถนอมสิงห์ ผู้ช่วยสำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา
4. ดร.วรภัทร ภูเจริญ นักวิชาการอิสระ
5. ดร.อาจอง ชุมสาย ณอชอุษา ผู้อำนวยการโรงเรียนสัจจะศึกษา
6. พระไพศาล วิสาโล คณะกรรมการปฏิรูปประเทศไทย
7. นายอดิสร พวงชมพู กรรมการการศึกษาโรงเรียนนานาชาติเมธา
8. นายศิวัต ศุภิตวรรณ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ โรงเรียนเพลินพัฒนา
9. พระมหาภูษิษฐ์ วชิรเมธี ผู้อำนวยการสถาบันวิมุตติยาลัย

ซึ่งคุณพ่อครูบาทูชนินทร์ ปรัชญาพฤทธิ ปราชญ์ชาวบ้านและคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาว่า “การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาต้องมีการปฏิรูปทั้งระบบ ตั้งแต่แนวความคิด มุมมองด้านการศึกษา ต้องพัฒนาตัวครูก่อน ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี อย่าลืมหักตัวเอง อย่าลืมหักตัวเอง แต่ที่สำคัญต้องพัฒนาตนเองก่อน” (สุทธินันท์ ปรัชญาพฤทธิ, 2553 : สัมภาษณ์)

รองศาสตราจารย์ ดร.โสริช โพธิ์แก้ว ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาไว้ว่า “การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาต้องสร้างพื้นที่ให้เกิดความผ่อนคลาย ให้มีอิสระในการเรียนรู้ การมีอิสระก่อให้เกิดความสุขในการเรียนรู้เมื่อมีความสุขก็เกิดให้ความคิดสร้างสรรค์ เกิดปัญญา การจะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญาตัวครูจะต้องพัฒนาตัวเองให้เกิดปัญญาก่อน พื้นที่ที่มีการบีบคั้นกดดันจะไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้” (โสริช โพธิ์แก้ว, 2553 : สัมภาษณ์)

นายลลิต ถนอมสิงห์ ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาว่า “การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา ควรศึกษาหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะในเรื่อง การเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการระเบิดจากข้างใน ให้ผู้เรียนได้คิด ได้ทำอย่างอิสระ เกิดการพัฒนาจากด้านใน” (ลลิต ถนอมสิงห์. 2553 : สัมภาษณ์)

ดร.วรภัทร ภูเจริญ ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาว่า “การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนมีอยู่สามฐาน คือ ฐานกาย ฐานคิด ฐานใจ เพราะฉะนั้น การจะพัฒนาผู้เรียนต้องเริ่มที่ฐานกายก่อน ให้มีสติอยู่กับตัวเองตลอดเวลา อย่าเพิ่งด่วนตัดสินใน ทุกกรณี ปล่อยให้ว่างให้เกิดความว่าง เมื่อเกิดความว่างใจก็เป็นกลาง ความคิดอารมณ์ก็บริสุทธิ์ เกิดปัญญาเห็นตามความเป็นจริง ซึ่งก็ต้องเริ่มที่ตัวเราก่อนให้รู้แจ้งเห็นจริงก่อนจึงจะสามารถนำผู้อื่นได้ พัฒนาให้ต่อเนื่องเต็มที่ให้ถึงนิพพานเลยยิ่งดี” (วรภัทร ภูเจริญ. 2553 : สัมภาษณ์)

ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาว่า “จิตตปัญญาศึกษา คือ การเข้าไปเรียนรู้ในจิตใจของตนเองเมื่อเข้าใจจิตใจของตนเองก็จะเกิดปัญญา เพราะฉะนั้นผู้เรียนจะต้องมีสมาธิ โดยใช้หลักไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา ต้องให้ผู้เรียนเข้าไปเรียนรู้ในจิตใจของตนเองให้มาก เราต้องเน้นการศึกษาให้เป็นการสร้างคนดี เมื่อเป็นคนดีแล้วจะเป็นคนเก่งเอง ต้องเห็นการศึกษาเป็นการสร้างความเจริญงอกงามให้กับชีวิต” (อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา. 2553 : สัมภาษณ์)

พระไพศาล วิสาโล ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาว่า “การพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาสิ่งสำคัญคือต้องพัฒนาครูให้เป็นแบบอย่างที่ดีได้ ครูต้องมีเวลาในการดูแลนักเรียน ปฏิรูปครูให้มีทักษะการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นในเชิงปฏิบัติ กิจกรรมที่ควรให้นักเรียนทำ เช่น กิจกรรมจิตอาสา การช่วยเหลือสังคม กระบวนการกลุ่ม และผู้เรียนต้องมีคุณสมบัติ 4 ประการ ได้แก่ คิดถึงผู้อื่นมากกว่าตนเอง ไม่พึ่งพิง วัตถุภายนอกอย่างเดียว เชื่อมมั่นในความเพียรของตนไม่หวังลาภลอยคอบโยชน์ รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล และเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ให้ผู้เรียนเรียนรู้เรื่องการให้ จะได้เห็นคุณค่าของตนเอง” (ไพศาล วิสาโล. 2553 : สัมภาษณ์)

นายอดิศร พวงชมพู ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาว่า “การพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาต้องใช้กระบวนการทางสังคม ต้องลงไปสู่ชุมชน ต้องเรียนรู้กับชุมชน ต้องฝึกให้ผู้เรียนรู้จักการให้ การแบ่งปันการเสียสละ มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เรียนรู้จากสิ่งดั้งเดิม เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว ซึ่งเป็นกระบวนการทั้งสังคมที่สร้างความรักสามัคคี การให้ การเสียสละ รวมถึงการทำกิจกรรมจิตอาสา เพื่อพัฒนาจิตใจของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ” (อดิศร พวงชมพู. 2553 : สัมภาษณ์)

นายสิลวัต ศุภนิลวรรณ ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาว่า “การพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา ต้องจัดให้เกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม ต้องจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม ต้องสร้างเด็กให้มีความรักความผูกพันกับครอบครัว โรงเรียน ชุมชน คู่มือตัวเองได้คิดและมีความสุขได้เมื่ออยู่ท่ามกลางสังคมที่วุ่นวายสับสน เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่นและเติบโตอย่างมีสำนึกในการดูแลสังคมไทย” (สิลวัต ศุภนิลวรรณ, 2553 : สัมภาษณ์)

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาว่า “การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาเป็นการศึกษาทางเลือกที่เน้นการเปลี่ยนแปลงภายในคน ซึ่งในปัจจุบันสังคมให้ความสำคัญเกี่ยวกับคุณภาพภายในตัวคนไม่ใช่ความรู้ ใบประกาศ หรือปริญญา ซึ่งการจัดการเรียนรู้ควรให้มีการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงให้มากเพื่อจะให้เกิดประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้” (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2553 : สัมภาษณ์)

จากแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ในด้านจิตตปัญญาศึกษาได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา สรุปในภาพรวมได้ว่าการที่จะพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษานั้นจะต้องมีการเตรียมการในเรื่อง พื้นที่ สภาพแวดล้อม บริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้ของผู้เรียนจะต้องเกิดขึ้นตลอดเวลา ผู้เรียนจะต้องได้รับแบบอย่างที่ดีจากครูผู้สอน จากผู้คนในสังคม กระบวนการเรียนรู้ต้องเกิดจากการปฏิบัติในชุมชนในสังคม การเรียนรู้ต้องกลมกลืนไปกับชีวิตจริง ดังนั้นจึงต้องเตรียมพื้นที่ ผู้คนและกระบวนการจัดการเรียนรู้

1.5 กระบวนการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาโรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม

การหากระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาของโรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี องค์ความรู้จากการศึกษาเอกสาร การศึกษาโรงเรียนต้นแบบและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตตปัญญาศึกษา โดยจัดให้มีการประชุมเสวนาเพื่อหาแนวทางพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาโรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม ในวันที่ 1 พฤษภาคม 2553 ณ ห้องประชุมบัวแดง โรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม โดยได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประคิษฐ์ เอกทัศน์ เป็นองค์ปาฐกถาพิเศษ และอาจารย์คร.ศักดิ์พงศ์ หอมหวล เป็นผู้ดำเนินรายการวงเสวนาซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานผู้อำนวยการโรงเรียนรองผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ หัวหน้าศูนย์พัฒนาวิชาการ หัวหน้างานแนะแนว หัวหน้างานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หัวหน้าพัฒนาหลักสูตร ครูที่ปรึกษา ชุมนุมพระพุทธศาสนา

ซึ่งจากการรวบรวมสังเคราะห์พบว่า กระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาของโรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม จะต้องมีการ 3 ขั้นตอนดังนี้ คือ

1. การเตรียมการเพื่อนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

จากการประชุมเสวนาการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาโรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม ในกระบวนการนี้มีข้อตกลงดังนี้ คือ

1.1 ด้านการบริหารจัดการ กระบวนการบริหารจัดการควรใช้กระบวนการบริหารจัดการแบบพลังร่วม โดยผ่านกระบวนการร่วมคิด กระบวนการร่วมทำ และกระบวนการประเมินผลและรับผล ซึ่งการบริหารจัดการจะประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยพลัง 3 พลังคือ

พลังภายใน คือ คนในองค์กร

พลังภายนอก คือ คนนอกองค์กร

พลังเป้าหมาย คือ ผู้เรียน

ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ โรงเรียนจะต้องเปิด โอกาส สร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้กับผู้ปกครอง ชุมชน ได้พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้เป็น โรงเรียนแห่งชีวิตในการบ่มเพาะต้นกล้าแห่งสติให้กับเยาวชนผู้โรงเรียนแห่งการเรียนรู้เป็นบรรยากาศการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาวาส ก่อให้เกิดสุนทรียภาพนาซึ่งเป็นความงอกงามอย่างมีความสุขทั้ง 4 ด้าน คือ

1. กายภาวนา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักคิดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ : Physical Development)

2. สติภาวนา (การเจริญสติ, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมสติ ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน : Moral Development)

3. จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขันหมั่นเพียร อคตพรมิตสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็นสุขส่องใส เป็นต้น : Cultivation of the Heart; Emotional Development)

4. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็น โลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา : Cultivation of Wisdom; Intellectual Development) ซึ่งสุนทรียภาพนาเป็นการเรียนรู้สู่ความเจริญงอกงามของชีวิตอย่างมีความสุข

1.2 การจัดบรรยากาศการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาवाद ซึ่งโรงเรียนจะต้องจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามของชีวิตที่เกื้อกูลสัมพันธ์กับทุกอนุปัจจัยในสรรพสิ่งบนโลกนี้ บรรยากาศแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาคควรเป็นบรรยากาศแบบจิตตปัญญาवाद ซึ่งการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ต้องใกล้ชิดกับธรรมชาติไม่มีการปรุงแต่งให้เกินความจริงของชีวิต ให้เห็นความเป็นจริงของความจริงให้มากที่สุด ซึ่งในโรงเรียนเป็นสถานจำลองในการชีวิตไม่มีผิด ไม่มีถูกเป็นการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อที่จะนำไปใช้ในสถานการณ์จริงของชีวิต ดังนั้นบรรยากาศที่เหมาะสมแห่งการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาवादควรเป็น สบายยะสถาน คือ พื้นที่ที่เหมาะสมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยจิตตปัญญาศึกษาบนพื้นฐานความรักความเมตตา

1.3 ด้านครูผู้สอน จากการประชุมเสวนาซึ่งได้ข้อตกลงว่า ครูจะต้องเป็นผู้เอื้อต่อการเรียนรู้ตามหลักกัลยาณมิตร คือ มิตรแท้ เพื่อนแท้ เพื่อนตาย เพื่อนที่คอยช่วยเหลือเพื่อนอย่างจริงใจ โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน เป็นมิตรที่หวังดี มีสิ่งดี ๆ ให้กันด้วยความจริงใจซึ่งคุณสมบัติของกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรธรรม 7) มีดังนี้

1.3.1 ปิโย น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ใต้อาม

1.3.2 กรุ นำเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้มใจ เป็นที่พึ่งใจ และปลอดภัย

1.3.3 ภาวนีโย นำเจริญใจ หรือน่ายกย่อง ในฐานะทรงคุณ คือ ความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงคนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ่ยอย่างช่วยขานซึ่งภูมิใจ

1.3.4 วตฺตาจ รู้จักพูดให้ฉลาด รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำ ว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

1.3.5 วจนฺกุขโม อคทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมทั้งรับฟังคำปรึกษาซักถาม คำเสนอแนะวิพากษ์วิจารณ์ อคทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่นุนเฉียว

1.3.6 คมฺภีรญฺจ กถํ กศฺตา แดงเรื่องถ้ำลึก ได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยาก ซับซ้อน ให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

1.3.7 โน จฏฺฐาเน นิโยชฺเช ไม่ชักนำในอุทฺธาน คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

คุณสมบัติของครูกัลยาณมิตรต้องผ่านกระบวนการหล่อหลอมจิตใจอย่างเข้มข้น ผ่านการฝึกฐานใจอย่างแท้จริงเพื่อให้เห็นความจริงของชีวิตเห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีของทุกชีวิต อาจจะต้องผ่านกระบวนการวิปัสสนากรรมฐานให้หลุดพ้นจากสมมุติฐานการเห็นวิมุติ

1.4 ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนจะต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแบบของจิตตปัญญาศึกษาต้องเป็นการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ครูผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ต้องเปิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้มากที่สุด ครูต้องปล่อยให้เกิดขึ้นที่ว่าง มีบรรยากาศการเรียนรู้แบบจิตตศึกษา คือ มีความเป็นอิสระภาพทางความคิด เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขอมรับความคิดกันด้วยใจ ให้โอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทุกชีวิตทุกความคิดมีความหมายการจัดการเรียนรู้เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ เน้นการเห็นคุณค่าเห็นความจริง ไม่เน้นการท่องจำแบบตำราศึกษาเฉพาะทฤษฎี เพราะการปฏิบัติได้เห็นความเป็นไปของแต่ละสิ่งก่อให้เกิดทักษะในการคิด การแก้ปัญหา การวางแผนร่วมกัน ความเอื้ออาทร การปรึกษาหารือ การยอมรับการวางใจ ประชาธิปไตย การคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ เห็นและสัมผัสกระบวนการของชีวิต เน้นการศึกษาแบบองค์รวมเพราะทุกสรรพสิ่งนั้นย่อมเกี่ยวพันกันตลอดเวลา แต่การเรียนรู้ในปัจจุบันเป็นกระบวนการแยกการเรียนรู้ออกจากชีวิตเมื่อจบการศึกษาแล้วทำให้ไม่เข้าใจกระบวนการของชีวิต

การดูแลผู้เรียนเน้นการสร้างคุณค่าคุณค่าต้องเข้าใจผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง ใช้พลังแห่งรักและเมตตา ซึ่งตัวครูเองจะต้องฝึกฐานใจให้แกร่งให้มั่นคงให้เห็นความจริงของชีวิตให้เห็นคุณค่าของทุกชีวิตพ้นจากสมมุติหตุตวิมุติ ซึ่งการเรียนรู้แบบจิตตศึกษานั้นเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยใจ ให้เห็นความเป็นจริงของโลก บ่มเพาะปัญญาด้วยธรรมชาติ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในมีความพอเพียง พอประมาณ พอใจ(ความสุขภายใน)ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนแสวงหาในตลอดชีวิตของความเป็นมนุษย์

1.5 ด้านคุณภาพผู้เรียน จากการหลอมหลอมผู้เรียนตามแบบจิตตศึกษาผู้เรียนจะต้องเป็นคนดีเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจ มีสัมมาทิฐิคือความเห็นชอบซึ่งเป็นสิ่งแรกที่ควรจะเกิดกับผู้เรียน ผู้เรียนจะต้องมีความเห็นที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงของชีวิต มีสติตลอดเวลา ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต เห็นตัวเองตลอดการเดินทางของชีวิตซึ่งเป็นฐานให้เกิดปัญญาสมดังพระพุทธองค์ที่ตรัสรู้ความจริงมีองค์ธรรม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขั้นขั้นรอบรู้ศาสตร์ทุกแขนงเพียงแค่พระองค์ทรงศึกษาข้างในตัวพระองค์เองเท่านั้นซึ่งเป็นคุณสมบัติของสัพบุรุษ มีดังนี้

1. ชัมมัณฺญาตา คือ รู้จักเหตุ ความรู้จักกรรม หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งกรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล รู้จักวิเคราะห์สาเหตุของสถานการณ์ และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล

2. อัคคัณฺญาตา คือ รู้จักผล ความรู้จักกรรม รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก

3. อัคคัณฺญาตา คือ รู้จักตน รู้ว่าตัวเรานั้น ว่ามีสถานภาพเป็นอะไร ฐานะภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม

4. มัดคัญญูตา คือ รู้จักประมาณความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี
5. กาลัญญูตา คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ใน การประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น
6. ปริสัญญูตา คือ รู้จักชุมชน ความรู้จักบริษัท รู้จักกลุ่มบุคคล รู้จักหมู่คณะ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชน
7. บุคคลปโรปริญญูตา คือ รู้จักบุคคล ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า มีอรรถาศัย มีความสามารถ มีคุณธรรม เป็นต้น ผู้ใคร่ขังหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะดำเนิน หรือยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้จะก่อให้เกิดผลกับผู้เรียนคือเป็นบุคคลที่สามารถคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ เข้าใจผู้คน สามารถทำงานกับผู้อื่นได้ มีประชาธิปไตย รู้เท่าทันโลก มีความพอเพียง พอประมาณ พอใจ เกิดความสุขที่แท้จริง มีความยั่งยืนเป็นชีวิตที่คั่งงาม ลดการแข่งขัน แย่งชิงทรัพยากร สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ตรงตามจุดหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและสามารถตอบโจทย์คุณภาพผู้เรียนยุคใหม่สำหรับการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองได้

2. การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา

จากการประชุมเสวนามีข้อตกลงร่วมกันจะต้องพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โรงเรียน ปทุมรัตต์พิทยาคม ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการประเมินคุณภาพภายใน และการประเมินคุณภาพภายนอกของโรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม และการสำรวจความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ ต้องพัฒนาในด้านความรู้และทักษะความจำเป็นตามหลักสูตร ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีวิจรรณญาณ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดใคร่ตรองและมองโลกในแง่ดี ซึ่งมีทิศทางการศึกษาในทศวรรษที่สอง ในประเด็นการพัฒนาคุณภาพนักเรียนยุคใหม่โดยเน้นให้ผู้เรียน มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตั้งแต่ปฐมวัย สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและสามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทำงานเป็นกลุ่มได้อย่างกัลยาณมิตร มีศีลธรรม คุณธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึก และความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รังเกียจการทุจริตและต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง สามารถก้าวทันโลก มีสุขภาพกาย สุขภาพใจที่สมบูรณ์แข็งแรง เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพ มีทักษะความรู้พื้นฐานที่จำเป็น มีสมรรถนะความรู้ความสามารถ สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องใช้แนวทางจิตตปัญญาศึกษามาปรับใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม

ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาในครั้งนี้ได้ทดลองใช้กับนักเรียนที่สังกัดชุมชนพุทธศาสนา ที่มีแนวคิดสอดคล้องกับหลักจิตตปัญญาศึกษาคือ การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีจำนวน 40 คน มีครูที่ปรึกษาจำนวน 2 คน คือ นายวุฒินันท์ โคตรทิพย์ และ นางชญานิส ตาลกุล

3. การถอดบทเรียนเพื่อประเมินผลคุณภาพผู้เรียนจากการพัฒนาตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา

จากการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาของโรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม โดยพัฒนาผ่านนักเรียนที่สังกัดชุมชนพุทธศาสตร์ จำนวน 40 คน ซึ่งมีนายวุฒินันท์ โคตรทิพย์ และ นางชญานิส ตาลกุล เป็นที่ปรึกษาชุมชน ซึ่งได้ดำเนินการในปีการศึกษา 2553 ซึ่งการประเมินคุณภาพผู้เรียนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษานั้นเป็นการประเมินในเรื่องของจิตใจภายใน ซึ่งจะต้องใช้ความละเอียดอ่อนในการประเมิน ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้ฐานคิดของพระพุทธศาสนา เช่น การวัดจากเงใจ ปริยญาณ และวิญญาณัง อนิหิตสสัง อนันตัง สัพโตะปังก์ การวัดจากสัมมาทิฐิ การวัดปัญญาญาณแห่งการรู้แจ้ง การวัดจากพฤติกรรม การวัดจากการดำเนินชีวิต และการวัดจากสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงในระดับจิตวิญญาณมากที่สุดจึงได้กำหนดการประเมินผล ดังนี้

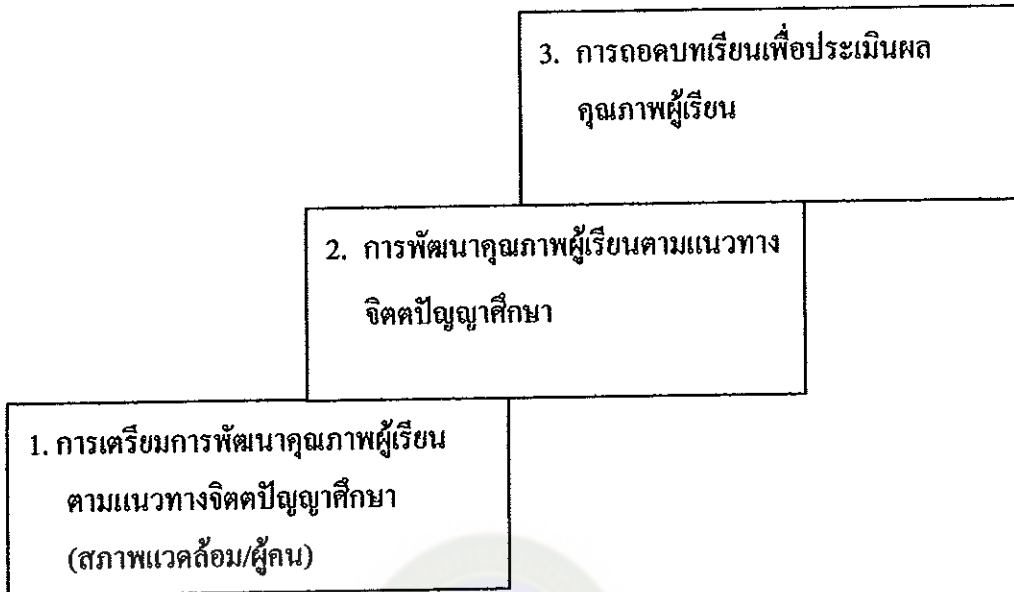
3.1 การสนทนากลุ่มเพื่อสอบถามความคิดเห็นและมุมมองการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวจิตตปัญญาศึกษาจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาในมุมมองของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้เรียนที่ผ่านการพัฒนาด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา

3.3 การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา

กระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาโรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม มี 3 ขั้นตอนซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. การเตรียมการเพื่อนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
2. การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา
3. การถอดบทเรียนเพื่อประเมินผลคุณภาพผู้เรียนจากการพัฒนาตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา และสามารถแสดงภาพกระบวนการพัฒนาได้ดังนี้

แผนภาพที่ 5 แสดงกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา
โรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม

จากแผนภาพ แสดงให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาโรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม มี 3 ขั้นตอน โดยเริ่มจากกระบวนการแรกคือ การเตรียมการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา กระบวนการที่สองคือการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาซึ่งเกิดจากข้อตกลงร่วมกันของการผู้คนในโรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม และกระบวนการสุดท้าย คือ การถอดบทเรียนเพื่อประเมินผลคุณภาพผู้เรียน เพื่อการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

1.6 การออกแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยประกอบด้วย รองผู้อำนวยการ โรงเรียนฝ่ายบริหารงานวิชาการ หัวหน้าโครงการ โรงเรียนวิถีสุนทร หัวหน้าศูนย์พัฒนาวิชาการ หัวหน้างานแนะแนว หัวหน้างานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หัวหน้าพัฒนาหลักสูตร ครูที่ปรึกษาชุมชนพุทธศาสน์ ได้กำหนดกิจกรรมที่จะพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา ไว้ 5 ชุดกิจกรรม ดังนี้

1. ปลุกศรัทธา : ปลุกฝังแนวทางใหม่แห่งการเรียนรู้บนวิถีชีวิตจริง
2. นำพาสร้างสรรค์ : พัฒนากระบวนการคิดด้วยจิตตปัญญาวิถี
3. เรียนรู้ร่วมกันอย่างกัลยาณมิตร : สร้างพลังร่วมแบบกัลยาณมิตร
4. ปล่อยวางด้วยใจ : ปลุกจิตสำนึกใหม่หัวใจคุณธรรม
5. สร้างสายใยแห่งการเรียนรู้:สู่ความเป็นคนไทยยุคใหม่หัวใจจิตตปัญญา

ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมนั้นต้องอยู่บนฐานของจิตตปัญญาศึกษาด้วยความรัก ความเมตตา เคารพศรัทธาภาพแห่งการเรียนรู้อย่างไร้อคติ มีการรับฟังอย่างลึกซึ้ง สร้างชุมชนแห่ง การเรียนรู้บนรากฐานทางวัฒนธรรม

2. การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาโรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม

การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาโรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนและสังเคราะห์กระบวนการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำผลการวิเคราะห์มาปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง จิตตปัญญาศึกษาต่อไป

โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

2.1 กิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา

การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวจิตตปัญญาศึกษาในครั้งนี้ได้พัฒนาผ่าน นักเรียนชุมนุมพระพุทธศาสนา ซึ่งมีนักเรียนจำนวน 40 คน ซึ่งผู้วิจัยได้พูดคุยและร่วมสนทนา ทำให้ได้ตกลงร่วมกันที่จะพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา คือคุณครูวัฒนันท์ โศทรทิพย์ ตำแหน่งพนักงานราชการ อายุ 38 ปี จบการศึกษาปริญญาตรี 7 ประโยค จบการศึกษาระดับปริญญาตรีการสอนสังคมศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และ คุณครูชญาณิศ ตาลกุล ตำแหน่งครูผู้ช่วย อายุ 37 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาสังคมศึกษา จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี โดยได้ร่วมดำเนินการพัฒนาคุณภาพตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา 5 ชุดกิจกรรม ในปีการศึกษา 2553 ดังนี้

2.1.1 ปลูกศรัทธา : การปลูกฝังแนวทางใหม่แห่งการเรียนรู้วิถีชีวิตจริง

วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในด้านความสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงระหว่างความจริงของชีวิตกับการ เรียนรู้

โดยได้ดำเนินกิจกรรมดังนี้

1) กิจกรรมปลูกต้นไม้ใส่ใจธรรมชาติ กิจกรรมนี้ครูที่ปรึกษาชุมนุม และนักเรียนได้หาพื้นที่ในโรงเรียนสำหรับปลูกต้นไม้เพื่อให้โรงเรียนมีบรรยากาศที่ร่มรื่น และเป็น การดูแลสิ่งแวดล้อมในภาวะวิกฤตของโลก โดยให้นักเรียนเตรียมกล้าขางนาซึ่งเป็น ไม้ที่คิดแผ่นดิน เพราะเป็นไม้อุรุษย์ ถ้าปลูกโตแล้วก็จะอยู่กับพื้นที่ของโรงเรียนตลอดไป โดยได้จัดกิจกรรม ใน วันที่ 15 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2553 ในพื้นที่หลังอาคาร 4 ของโรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม จากนั้น ก็ได้ให้ข้อตกลงว่า จะมาดูแลต้นไม้ที่เรา่วมกันปลูกทุกวัน มีการจดบันทึกการดูแลต้นไม้และการ เจริญเติบโตของต้นไม้

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้ในกิจกรรมนี้ทำให้ผู้เรียนมีความสนุกสนานในการทำกิจกรรมตั้งแต่เริ่มในการสำรวจพื้นที่ในการปลูกต้นไม้ ต้องใช้เหตุผลในการที่จะขออนุญาตผู้อำนวยการ โรงเรียนเพื่อที่จะใช้พื้นที่ในการปลูกต้นไม้ ในระหว่างการทำกิจกรรมสังเกตว่านักเรียนบางคนก็มีความตั้งใจที่จะทำ แต่บางคนก็ยังขาดความเชื่อมั่นในการเรียนรู้และขาดความตั้งใจที่จะทำ และเนื่องจากชุมนุมมีนักเรียนสองระดับชั้น คือ ระดับชั้น ม.1 และระดับชั้น ม. 4 กิจกรรมการปลูกต้นไม้ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำให้กิจกรรมสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

2) กิจกรรมตามรอยพ่อด้วยวิถีพอเพียง กิจกรรมนี้ได้จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การดำรงชีวิตที่มีคุณค่าของสังคมไทยและเป็นไปตามกระแสพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ต้องการให้คนไทยใช้ชีวิตที่พอเพียง โดยครูที่ปรึกษาได้ตกลงกันเลือกพื้นที่สวนขุนงอนฟาร์ม อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ในวันที่ 22 เดือนกรกฎาคม 2553 ซึ่งเป็นบ้านสวนเศรษฐกิจพอเพียงของนายคำพันธ์ ชินวุธ ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 50 ไร่ การเรียนรู้ในกิจกรรมนี้ก็ได้เรียนรู้ในเรื่องการพึ่งพาตนเองโดยอาศัยธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วย

- 2.1) การเลี้ยงเป็ดและไก่
- 2.2) การเลี้ยงโคขุน
- 2.3) การปลูกพืชผักสวนครัว
- 2.4) การปลูกยางพารา
- 2.5) การปลูกผักหวาน
- 2.6) การปลูกต้นไม้ เช่น ต้นยางนา ต้นตะกั่วถ้ำ
- 2.7) การปลูกพืชผักผลไม้
- 2.8) การเลี้ยงปลา
- 2.9) การทำนา
- 2.10) การทำปุ๋ยน้ำจุลินทรีย์
- 2.11) การบริหารจัดการน้ำ

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า กิจกรรมในครั้งนี้นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ให้ความสนใจ เนื่องจากเป็นวิถีชีวิตของตนเองที่ปฏิบัติและสัมผัสอยู่ทุกวัน แต่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ประมาณ 5-10 คน ให้ความสนใจในการเรียนรู้เป็นอย่างดี แต่สิ่งที่เห็นได้ชัดจากการเรียนรู้ในครั้งนี้ คือพฤติกรรมในระหว่างที่กำลังเรียนรู้ คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการเดินจับมือกันในระหว่างการเดินดูกิจกรรมต่าง ๆ เนื่องจากพื้นที่นั้นกว้างมาก มีการมอบหมายและช่วยเหลือกันในการถือกระตักน้ำดื่ม ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจอย่างแท้จริง

และกิจกรรมที่ได้รับความสนใจมากที่สุดคือการเลี้ยง โคนุน ซึ่งแสดงถึงความผูกพันกับเจ้าของมีการสนองตอบทุกครั้งที่มีการเรียกชื่อ และคำอธิบายและแสดงออกของนายคำพันธ์ เจ้าของสวนในการดูแลต้นไม้ทุกต้นและสัตว์ทุกตัวด้วยใจรักอย่างลึกซึ้ง

2.1.2 นำพาสร้างสรรค์: พัฒนาระบวนการคิดด้วยจิตตปัญญาวิถี

วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาวิเคราะห์เริ่มสร้างสรรค์

โดยได้ดำเนินกิจกรรมดังนี้

1) กิจกรรมร่วมใจรักทักทอความดี เป็นกิจกรรมที่ครูและนักเรียนร่วมกันระดมความคิดในการเรียนรู้วิถีประเพณีท้องถิ่นในการทำความดี ทำจิตใจให้สะอาดผ่องใส ตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นรากแก้วชีวิตของคนพื้นถิ่น ซึ่งทุกคนได้นัดหมายกันที่บ้านของนางสาววัชรพร สุ่มมาศย์ ซึ่งอยู่ที่บ้านเลขที่ 166 บ้านโคกทม ตำบลบัวแดง อำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด ในวันที่ 24 กรกฎาคม 2553 โดยเริ่มจากการร่วมกันประกอบอาหาร เช่นการหุงข้าวด้วยขมิ้นให้มีสีเหลืองน่ารับประทานและมีคุณค่าทางสมุนไพร การทำลาบหมูจิ้มผักพื้นบ้าน และการห่อข้าวต้มโบราณ จากนั้นก็ร่วมกันนำอาหารไปถวายเพลพระสงฆ์ ณ วัดบ้านโคกทม และเรียนรู้พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า การร่วมกิจกรรมในครั้งนี้เป็นไปด้วยความสนุกสนานและเป็นกันเองเนื่องจากการที่ครูกับนักเรียน ได้เริ่มเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จากสองกิจกรรมที่ผ่านมาทำให้ผู้เรียนมีการแบ่งงานแบ่งหน้าที่ในการประกอบอาหาร ร่วมกันห่อข้าวต้มโบราณ ครูที่ปรึกษาเกิดการเรียนรู้กระบวนการสอนแบบจิตตปัญญาศึกษาด้วยการเริ่มสอดแทรกข้อคิดที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้ในตัวผู้เรียน โดยกิจกรรมนี้ครูที่ปรึกษาได้สอดแทรกในเรื่องกระบวนการคิดค้นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่ดีงามของชุมชน ที่ผูกพันกับธรรมชาติ การนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์โดยส่งผ่านมาในวิถีชีวิตอันยาวนานจากรุ่นต่อรุ่น บนฐานของพระพุทธศาสนา

2) กิจกรรมสายใยธรรมชาติ กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ต้องการให้ผู้เรียนได้ติดตามการเดินทางของผ้าไหมพื้นบ้านของไทย ได้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิตของท้องถิ่นตนเองในเรื่องของการใช้เวลาชีวิตหลังจากฤดูเพาะปลูกหรือฤดูเก็บเกี่ยวซึ่งก่อให้เกิดวิถีชีวิตประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม เห็นความเกี่ยวพันของชีวิตกับธรรมชาติและเห็นความเสียหายของตัวหม่อนที่ขอมให้ผู้คนได้สาวเอาเส้นใยจากตัวเอง ซึ่งพื้นถิ่นเรียกว่า การสาวหลอดเรียนรู้เรื่องการมัดข้อมผ้าให้เกิดลายที่สวยงามความอดทนในการทักทอให้เกิดผืนผ้า มีสมาธิในการ

สอดเส้นด้ายทุกเส้นอย่างมีสติ และการเหยียบก็อย่างมีจังหวะ โดยนัดหมายกันในวันที่ 31 กรกฎาคม 2553 ที่บ้านโคกทม ตำบลบัวแดง อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

จากการสังเกตพบว่า ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในการเรียนรู้มากขึ้นซึ่งสังเกตได้จากการกล้าพูดคุยซักถามกับเจ้าของบ้านที่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ซึ่งอาจเป็นผลเกี่ยวเนื่องจากการได้เรียนรู้จากฐานของความรักความเมตตา การเคารพศรัทธาภาพแห่งการเรียนรู้ การให้คุณค่าของแต่ละชีวิต ทำให้เกิดความคิดที่สร้างสรรค์ กล้าพูด กล้าทำ กล้าแสดงออก ทำให้การเรียนรู้เหมือนชีวิต ไม่เคร่งเครียด เกิดการใคร่ครวญในการพูดคุยซักถาม กิจกรรมที่ผู้เรียนให้สนใจมากที่สุด คือ การสาวหลอด และการทอผ้า เนื่องจากการทอผ้าไหมกำลังจะค่อยเลือนหายไปจากชุมชน

2.1.3 เรียนรู้ร่วมกันอย่างกัลยาณมิตร: สร้างพลังร่วมแบบกัลยาณมิตร

วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านความมีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมสามารถทำงานเป็นกลุ่ม

โดยได้ดำเนินกิจกรรมดังนี้

1) กิจกรรมสร้างพลังชีวิตด้วยจิตอาสา กิจกรรมนี้ครูที่ปรึกษาและนักเรียนได้ตกลงกันที่จะทำจิตอาสาเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ให้กับส่วนรวม ซึ่งในฐานคิดของชุมชนพระพุทธศาสนาจะต้องรู้จักเสียสละ รู้จักทำความดีให้เกิดขึ้นกับตนเองและส่วนรวม จากประชุมในระหว่างคาบเรียนชุมชนพระพุทธศาสนา ได้ข้อตกลงว่า จะร่วมกันพัฒนาวัดซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เป็นที่พึ่งทางใจของทุกคนและปัจจุบันนี้เป็นวิถีชีวิตที่เร่งรีบ ทำให้ผู้คนห่างไกลวัดมากขึ้นทำให้วัดขาดพระไม่มีผู้ที่จะบวชเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยและเผยแผ่พระธรรมคำสอน ซึ่งเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม จึงได้นัดหมายร่วมกันทำความสะอาดวัดประสิทธิธาราม บ้านคูโป้ ตำบลหนองแคน อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ในวันที่ 14 สิงหาคม 2553 ซึ่งได้ให้นางสาวเสาวภา ปัดสำราญ เป็นผู้ประสานงาน ผู้นำหมู่บ้าน เจ้าอาวาส ในการทำกิจกรรมในครั้งนี้

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า นักเรียนได้ร่วมกันประชุมหาข้อตกลงภายในชั่วโมงชุมชนพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการเรียนรู้บนรากฐานประชาธิปไตย และร่วมกันวางแผนกันทำงานในระบบกระบวนการกลุ่ม ได้มีการติดต่อประสานสร้างความร่วมมือกับชุมชนระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน มีการแบ่งหน้าที่กันภายในวัด ในตอนกลางวัน ชาวบ้านได้นำอาหารมาร่วมกันถวายเพลพระ และร่วมกันรับประทานอาหาร ครู นักเรียน ชุมชน ได้ใช้ชีวิตร่วมกันในระหว่างการทำกิจกรรมและร่วมรับประทานอาหาร ซึ่งสะท้อนให้เห็นกระบวนการเรียนรู้คือชีวิตจริง ทำให้ทุกคนเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุข

2) กิจกรรมจิตอาสาพาน้องสู่โลกกว้าง กิจกรรมนี้เป็นพลังความคิดที่เรียนรู้เรื่องการให้ การแบ่งปันสิ่งดี ๆ ให้กับน้องเยาวชน ซึ่งจากการระดมความคิดก็ได้เกิดกิจกรรม

จิตอาสาพี่น้องสู่โลกกว้าง โดยมีเป้าหมายที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับน้อง ๆ ในช่วงชีวิตวัยเรียน โดยอยากให้น้อง ๆ เห็นความสำคัญของการเรียน จะวางแผนอย่างไรในการเรียน การปฏิบัติตน และ การศึกษาค้นคว้า

ซึ่งจัดกิจกรรมขึ้นที่โรงเรียนชุมชน โศภิต (พิสิษฐ์พิทยาคาร) ตำบล บัวแดง อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด นักเรียนที่เข้าร่วมเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 35 คน โดยปรึกษาหาแนวทางกับครูแนะแนว คือ คุณครูสมศักดิ์ศรี ชราศรี คุณครูสุวดี ไชคำโพธิ์ ในเรื่องกระบวนการและแนวคิดของการแนะแนวการศึกษา และได้กำหนดการดำเนินกิจกรรม ในวันที่ สิงหาคม 2553 โดยได้เชิญคุณครูสุวดี ไชคำโพธิ์มา เป็นประธานในการเปิดงาน

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า นักเรียนที่ร่วมทำกิจกรรมรู้สึกตื่นเต้น ดีใจ ในการที่จะจัดกิจกรรม มีการวางแผนตัวบุคคลที่จะจัดกิจกรรม มีการเตรียมความพร้อมในด้าน เนื้อหา เกมสื่อบันเทิงในระหว่างการทำกิจกรรม นักเรียนมีความสุขที่จะพูดคุยแลกเปลี่ยน มอบหมายแบ่งหน้าที่ ในระหว่างการทำกิจกรรมได้ปรึกษากันตลอดเวลาในการที่จัดกิจกรรม น้องให้ต่อเนื่อง มีการแก้ปัญหาในระหว่างกิจกรรมบางอย่างที่ยังไม่พร้อม ทำให้การดำเนินกิจกรรม ล่วงไปด้วยดี

2.1.4 ปลอ่ยวางด้วยใจ: ปลุกจิตสำนึกใหม่ หัวใจคุณธรรม

วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านความมีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึกและความภูมิใจในความเป็นไทย ชีวมันการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียจการทุจริต และต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียงและสามารถ ก้าวทันโลก

โดยได้ดำเนินกิจกรรมดังนี้

1) กิจกรรมทำดีเข้าพรรษา กิจกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อให้เกิดพื้นที่อิสระ ในการเรียนรู้ มีจิตสำนึกและค่านิยมที่ดีงามผ่านความซื่อสัตย์ต่อตนเอง โดยกำหนดให้ผู้เรียนได้ ปวารณาตัวในการทำความดีระหว่างเข้าพรรษาดังวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ถึง แรม 1 ค่ำ เดือน 11 คือ ระหว่างวันที่ 27 เดือนกรกฎาคม 2553 ถึงวันที่ 23 ตุลาคม 2553 แล้วเขียนบันทึกความดีและเล่าสู่เพื่อนฟัง

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในการ เขียนบันทึกอย่างสม่ำเสมอ และมีนักเรียนบางส่วนที่เขียนบันทึกไม่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ และในระหว่าง กิจกรรมบอกเล่าความดี นักเรียนที่เล่าก็มีความตั้งใจที่จะเล่าและรู้สึกภูมิใจในการกระทำของตนเอง ทำให้เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่นมากขึ้น

2) กิจกรรมจากวันแม่ถึงวันพ่อ กิจกรรมนี้ได้จัดขึ้นเพื่อทำความดีถวายพระมหาราชินีและถวายในหลวง ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทย อีกทั้งเป็นการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านความกตัญญูคุณเดวที่ ซึ่งให้นักเรียนตั้งใจที่จะทำความดี คนละหนึ่งอย่าง จากวันแม่ถึงวันพ่อ โดยเริ่มระหว่างวันที่ 12 สิงหาคม 2553 ถึงวันที่ 5 ธันวาคม 2553 แล้วนำมาเล่าให้เพื่อนฟังถึงความดีของตนเองที่ได้ทำมา

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า นักเรียนได้เปิดใจในการเล่าเรื่องราวของชีวิตตนเอง บางคนไม่มีพ่อ บางคนไม่มีแม่ บางคนไม่มีทั้งพ่อทั้งแม่ ทำให้เกิดการเรียนรู้ชีวิตซึ่งกันและกัน ในระหว่างการเล่าเรื่องราวของชีวิต และตั้งใจทำดีจากวันแม่ถึงวันพ่อทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่นมากขึ้น ประเด็นของนักเรียนส่วนใหญ่ มุ่งเน้นไปที่การตั้งใจเรียน การเชื่อฟังพ่อแม่ การจะไม่ทำให้พ่อแม่เสียใจ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เน้นการกลม่อเมตตาใจด้านใน

2.1.5 สร้างสายใยแห่งการเรียนรู้:สู่ความเป็นคนไทยยุคใหม่หัวใจจิตศรัทธา วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีภาวะผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ เกิดการเรียนรู้อย่างใคร่ครวญ มีสัมมาทิฐิ มีความเสียสละและรู้จักการให้ เนื่องจากผู้ให้ย่อมได้รับ การจะฝึกฝนผู้อื่นต้องฝึกฝนตนเองก่อน

โดยได้ดำเนินกิจกรรมดังนี้

1) กิจกรรมกฐินสามัคคีธรรม เป็นกิจกรรมที่เกิดจากผลึกความคิดของครูที่ปรึกษา ชุมนุมและผู้เรียนชุมนุมพุทธศาสนาในการคิดวิเคราะห์ เป็นกระบวนการที่ต้องร่วมกันคิดร่วมกัน วางแผน ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา เกิดการสร้างเครือข่ายความดี มีความเป็นกัลยาณมิตรสูง ออกนอกถ้ำ ในการทำงาน ร่วมกันทำงานกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มีคุณค่าผ่านการปฏิบัติการทางวัฒนธรรมเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการเข้าพรรษาและเมื่อมีการออกพรรษาก็จะมีกิจกรรมการทอดกฐินกับพระสงฆ์ที่อยู่ครบไตรมาส ซึ่งจากการสำรวจวัดที่ยังไม่มีผู้ปักกฐิน คือ วัดประสิทธิธาราม บ้านคูไ้ ตำบลหนองแคน อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด มีกำหนดทอดในวันที่ 20 พฤศจิกายน 2553 ซึ่งกิจกรรมที่ร่วมกันทำก็ คือ การประสานงานกับฝ่ายบริหารและคณะครูของโรงเรียนเพื่อขอความเห็นชอบการประสานงานกับทางวัดและชุมชน การออกใบฎีกาขออนุญาตระดมปัจจัยการประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนและผู้ปกครองรับทราบร่วมกัน การสมโภชน์องค์กฐิน

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า กิจกรรมนี้ทำให้ครูที่ปรึกษาและนักเรียนร่วมกันคิดร่วมกันวางแผน และร่วมกันปฏิบัติ มีการระดมความร่วมมือ สร้างแรงศรัทธาด้วยกัลยาณมิตร เกิดการทำงานและวางแผนคิดต่อประสานงาน แก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่องฝึกความอดทน

2) กิจกรรมค่ายอาสาสอนต่อจิตตปัญญาสู่เยาวชน เป็นกิจกรรมที่ต้องการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่ค้ำจุนตามจิตตปัญญาวิถี ด้วยพลังแห่งความรักความเมตตาเพื่อให้เป็นชีวิตที่ค้ำจุน เกิดสังคมที่สงบสุข เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงได้จัดค่ายอาสาสอนต่อจิตตปัญญาศึกษาสู่เยาวชนที่แหล่งเรียนรู้ตามอภยาศัยสวนป่าเข้ บ้านโนนจาน ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในระหว่างวันที่ 4-6 ธันวาคม 2553 โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือนักเรียนบ้านโนนจาน จำนวน 20 คน และนักเรียนจากโรงเรียนบ้านปากบุง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 9 คน

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ในการทำกิจกรรมในครั้งนี้เพื่อตรวจสอบกระบวนการคิดของนักเรียนชุมนุมพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยกับครูที่ปรึกษาไม่ได้กำหนดประเด็นในการเข้าค่ายให้นักเรียนเลย แต่นักเรียนสามารถร่วมกันคิด วางแผนและดำเนินการการเข้าค่ายได้อย่างสมบูรณ์ นักเรียนที่มาร่วมกิจกรรมได้รับความสนุกสนานผ่านกิจกรรมวิถีไทย เช่น มอญซ่อนผ้า ตรีช้าวสาร รุกินหาง ละครคุณธรรม การวาดภาพซึ่งสะท้อนให้เห็นคิดที่เป็นสัมมาทิฐิที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน ความอดทนอดกลั้น อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขภายใต้ภาวะที่จำกัด

2.2 การสังเคราะห์กระบวนการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาโรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม

จากการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา โรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคมซึ่งได้กำหนดไว้ 5 ชุคกิจกรรม ด้วยฐานคิดจิตตปัญญาศึกษา ดังนี้

2.2.1 ปลุกศรัทธา : ปลุกฝั่งแนวทางใหม่แห่งการเรียนรู้บนวิถีชีวิตจริง

ซึ่งได้กำหนดไว้ 2 กิจกรรมคือ กิจกรรมปลูกต้นไม้ใส่ใจธรรมชาติและ

กิจกรรม ตามรอยพ่อด้วยวิถีพอเพียง ซึ่งกิจกรรมนี้เป็นก้าวแรกของการปลูกแนวทางใหม่ของการเรียนรู้ตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา และจะต้องสร้างแนวทางการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุขและมีอิสรภาพ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา เกิดการยอมรับข้อคิดด้วยใจ ใช้กระบวนการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ เกิดการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา เกิดสำนึกใหม่แห่งการเรียนรู้ มองเห็นการศึกษาคือชีวิต ไม่ใช่ภาระที่เกิดขึ้นใหม่ในชีวิต การศึกษาเกิดขึ้นพร้อมกับการเกิดของชีวิต ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และมีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นไปตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา คือการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ความสดของปัจจุบันขณะ และการให้คุณค่าและรากฐานทางภูมิปัญญา

2.2.2 นำพาสร้างสรรค์: พัฒนากระบวนการคิดด้วยจิตตปัญญาวิถี

ซึ่งชุดกิจกรรมนี้ได้กำหนดไว้ 2 กิจกรรม คือ กิจกรรมร่วมใจรักถักทอดความดี และกิจกรรมสายใยธรรมชาติ เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดกระบวนการคิด ด้วยการนำนักเรียนเข้าไป

ศึกษาในวิถีชีวิตของชุมชน เรียนรู้ที่จะอยู่กับความจริง ใช้ความจริงของชีวิตเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยการนำพาของครูที่ปรึกษา ให้เกิดการใคร่ครวญเห็นความผูกพันของมนุษย์กับธรรมชาติ การเสียดสีของธรรมชาติที่เกื้อกูลมนุษย์มาโดยตลอด เกิดกระบวนการคิดที่เชื่อมโยง เห็นการวางแผนชีวิตของผู้คน จนก่อให้เกิดวัฒนธรรม ทำให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ บนฐานจิตตปัญญาศึกษา ในเรื่องการเฝ้ามองตามความเป็นจริง การน้อมดูใจอย่างใคร่ครวญ การให้คุณค่ารากฐานภูมิปัญญาอันหลากหลายของท้องถิ่นและวัฒนธรรม

2.2.3 เรียนรู้ร่วมกันอย่างกัลยาณมิตร: สร้างพลังร่วมแบบกัลยาณมิตร

ซึ่งกำหนดไว้ 2 กิจกรรม คือ กิจกรรมสร้างพลังชีวิตด้วยจิตอาสาและกิจกรรมพาน้องท่องโลกกว้าง เป็นการเรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่มเพื่อหล่อหลอมให้ผู้เรียนเป็นผู้มีจิตสาธารณะ มีวินัยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เป็นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ในเรื่องของการเคารพศรัทธภาพแห่งการเรียนรู้ของทุกคนอย่างไร้อคติ การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

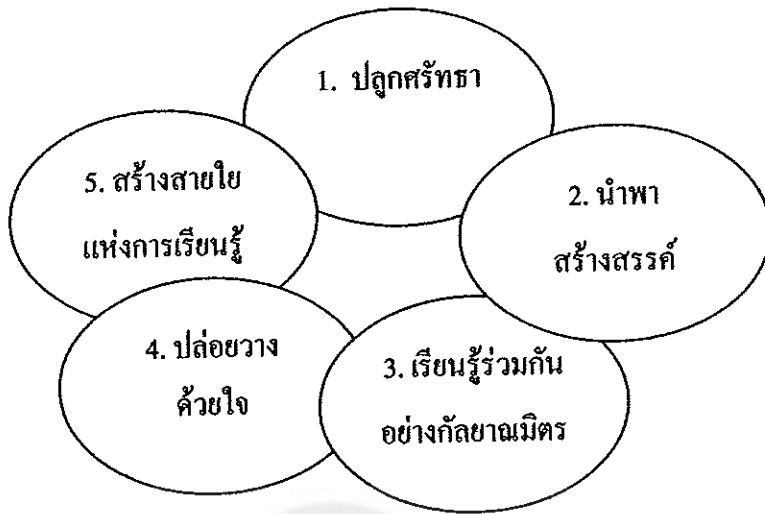
2.2.4 ปลดวางด้วยใจ: ปลุกจิตสำนึกใหม่หัวใจคุณธรรม

ชุดกิจกรรมนี้ได้กำหนดไว้ 2 กิจกรรมคือ กิจกรรมทำดีเข้าพรรษา และกิจกรรมจากวันแม่ถึงวันพ่อ เป็นกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกใหม่ในเรื่องการทำความดีผ่านการรับฟังอย่างลึกซึ้ง มีอิสระทางความคิด กระบวนการนี้เป็นการให้เกิดพื้นที่การเรียนรู้ที่เป็นอิสระ ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างมีความสุข เป็นการให้อิสระภาพทางความคิดในการออกแบบกิจกรรม ซึ่งมุ่งเน้นให้เกิดความสร้างสรรค์ให้เกิดความไว้วางใจ เคารพศรัทธาศรีความเป็นมนุษย์หลุดพ้นจากการควบคุม เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตก้าวสู่วิถีชีวิตจิตตปัญญาศึกษา

2.2.5 สร้างสายใยแห่งการเรียนรู้:สู่ความเป็นคนไทยยุคใหม่หัวใจจิตตปัญญา

ชุดกิจกรรมนี้ได้กำหนดไว้ 2 กิจกรรม คือ กิจกรรมกฐินสามัคคีธรรมและ กิจกรรมค่ายอาสาสมัครจิตตปัญญาสู่เยาวชน เป็นกระบวนการสร้างสายใยแห่งการเรียนรู้เป็นการขับเคลื่อนให้เกิดสังคมจิตตปัญญาศึกษา ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ความต่อเนื่องยั่งยืนและเป็นวิถีชีวิตของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นอยู่บนฐานจิตตปัญญาศึกษาในด้านการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

ซึ่งจากกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงลงกระบวนการเรียนรู้และจิตสำนึกใหม่แห่งการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การเป็นคนไทยยุคใหม่แสดงกิจกรรมการพัฒนาตามลำดับได้ดังนี้

แผนภาพที่ 6 ชุดกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา
โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม

จากแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม กิจกรรมแรกคือ กิจกรรมการปลุกศรัทธาเป็นสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่แห่งการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมการนำพาสร้างสรรค์ในกิจกรรมที่สองสู่การเรียนรู้ร่วมกันอย่างกัลยาณมิตร ให้เกิดความมั่นใจในการเรียนรู้ทั้งผู้เรียนและครูผู้สอนต่อด้วยกิจกรรมปลื้มใจด้วยใจเป็นกิจกรรมที่สร้างความไว้วางใจให้อิสระแห่งการเรียนรู้สุดท้ายเข้าสู่กิจกรรมสร้างสายใยแห่งการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนแห่งการเรียนรู้

3. การถอดบทเรียนเพื่อประเมินผลคุณภาพผู้เรียนจากการพัฒนาตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา

การถอดบทเรียนเพื่อประเมินผลคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของตัวผู้เรียนที่ได้รับการพัฒนาจากกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา โดยประเมินผลจากการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาของโรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม โดยพัฒนาผ่านนักเรียนที่สังกัดชุมชนพระพุทธศาสนา จำนวน 40 คน ซึ่งมีนายวุฒินันท์ โศทรทิพย์และนางชญาณิศ คาลกุล เป็นที่ปรึกษาชุมชน ซึ่งได้ดำเนินการในปีการศึกษา 2553 และได้ประเมินผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยผ่านมุมมองของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน ดังนี้

3.1 การสะท้อนผลการเรียนรู้จากการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา

3.1.1 การสะท้อนผลจากผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง

จากการสนทนากลุ่มเพื่อสะท้อนผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งผู้ร่วมสนทนาประกอบไปด้วย นายอนุชิต เปรมปรี หัวหน้าโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ และกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม นายสมศักดิ์ศรี ชราศรี หัวหน้างานแนะแนว นางเพลินพิศ เปรมปรี หัวหน้างานแผนงาน นายวุฒินันท์ โศทรทิพย์ นางชฎานิส ตาลกุล ที่ปรึกษา ชุมมพุทธศาสน์ นายสมชาติ บุญโลก คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และตัวแทนผู้ปกครอง นายมवल ศรีชนะ กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และนายวีระวัฒน์ พลสงเมือง ประธานสมาคมผู้ปกครอง ครูและนักเรียน โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม จากการสนทนามีข้อประเด็นดังนี้ คือ

“การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาเป็นการฝึกให้ผู้เรียนมีความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น ฝึกการวางแผนการทำงานอย่างมีระบบ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นจะสังเกตเห็นว่าผู้เรียนสามารถทำงานเป็นกลุ่มได้เป็นอย่างดี เกิดการเรียนรู้ได้จากวิถีชุมชน” (คำพันธ์ จิณวุธ, 2553 : สนทนากลุ่ม)

“การเรียนรู้ที่นำชุมชน นำศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นการดีมาก ทำให้นักเรียนเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น รู้จักกาลเทศะ เคารพผู้ใหญ่ ทำให้นักเรียนไม่แข็งกระด้าง สนใจเรียนดีขึ้น” (สมชาติ บุญโลก, 2553 : สนทนากลุ่ม)

“การเรียนรู้ตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา เป็นการฝึกผู้เรียนให้เรียนรู้ได้ดีมาก จะเห็นได้ว่านักเรียนกล้าแสดงออกในทางที่ดี ทำงานเป็นกลุ่มได้ดี เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี ทำให้ไม่ต้องห่วงในอนาคต เพราะสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กแล้ว” (อนุชิต เปรมปรี, 2553 : สนทนากลุ่ม)

“การพัฒนาผู้เรียนแบบนี้ดีมาก ทำให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักวางแผน การเรียนรู้ที่ดีต้องปฏิบัติมาก ๆ ทำมาก ๆ ให้เขาได้เจอประสบการณ์จริงบ่อย ๆ จะเห็นได้ว่าเขาเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น รับผิดชอบดีขึ้น แล้วการเรียนก็จะดีขึ้นเอง” (วีระวัฒน์ พลสงเมือง, 2553 : สนทนากลุ่ม)

“จะเห็นว่าเด็กกลุ่มนี้กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก อยากเห็นเด็กทุกคนเป็นแบบนี้ เราต้องขยายผลไปสู่เด็กกลุ่มอื่น คิดว่าเป็นวิธีการที่ดีมากวิธีหนึ่งที่พัฒนาผู้เรียนในอนาคตต่อไป” (สมศักดิ์ศรี ชราศรี, 2553 : สนทนากลุ่ม)

“นักเรียนกลุ่มนี้น่าจะเป็นเด็กแกนนำของโรงเรียนได้ เพราะเขามีภาวะผู้นำที่ดีมาก ทำให้เขามีอิสระในความคิด คิดนาทางมีถูกที่ควร อยากให้มีเด็กอย่างนี้เยอะ ๆ อยากให้ฝึกผู้เรียนอย่างนี้ทุกคน นักเรียนของเราจะได้เป็นเด็กที่คิดดี แล้วทุกอย่างจะดีเอง” (เพลินพิศ เปรมปรี, 2553 : สนทนากลุ่ม)

“การสอนเด็กอย่างนี้มากเกินไปทำให้นักเรียนเป็นผู้ใหญ่ มีสติในการดำเนินชีวิต เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้นักเรียนเป็นอย่างดี คุณแล้วไม่น่าเป็นห่วง ” (ประภาส กิตติศัพท์, 2553 : สันทนา กลุ่ม)

“รู้สึกภูมิใจที่นักเรียนกลุ่มนี้มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น เขามีความแข็งแกร่งทางด้านจิตใจมากขึ้น จากที่ทำกิจกรรมกับเขาตลอดเขาเก่งขึ้นทุกวัน และคงจะเป็นผู้นำที่ดีในอนาคต ต้องขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนทำให้เด็กพัฒนาในทางที่ดีขึ้น” (วุฒินันท์ โคตรทิพย์, 2553 : สันทนา กลุ่ม)

จากการสนทนา พบว่า การพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษานั้นเป็นการฝึกให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบมากขึ้น มีความเป็นผู้นำ โดยเฉพาะกระบวนการกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนรู้จักการวางแผนการทำงาน มีความเป็นประชาธิปไตย รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งถ้ามีการฝึกให้นักเรียนเผชิญกับสถานการณ์จริงบ่อย ๆ และต่อเนื่อง ก็จะทำให้ให้นักเรียนเกิดความเคยชินในการแก้ปัญหาและเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งการเรียนรู้สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้นต้องเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติอย่างแท้จริงซึ่งเป็นประเด็นที่ทุกคนต้องการให้เกิดขึ้นในตัวเยาวชนของชาติเป็นเด็กยุคใหม่เป็นคนพันธุ์ใหม่ จะส่งผลให้เยาวชนมีภูมิคุ้มกันกับภาวะเสี่ยงต่าง ๆ มากมายในปัจจุบัน ทำให้มีชีวิตที่ดีงามและเกิดชุมชนสังคมที่ดีงามต่อไป

3.1.2 การสะท้อนจากการสัมภาษณ์ ครู ผู้ปกครอง นักเรียน

จากการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาตลอดปีการศึกษา 2553 โดยผ่านชุมนุมพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครูที่ปรึกษาชุมนุม ตัวแทนนักเรียนที่สังกัดชุมนุมและตัวแทนผู้ปกครองถึงความเปลี่ยนแปลงที่พบในตัวผู้เรียนและความคิดเห็นต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาดังนี้

ครูที่ปรึกษาชุมนุมพุทธศาสนา กล่าวว่า “ในนามครูผู้ดูแลนักเรียนชุมนุมพระพุทธศาสนา ในปีการศึกษา 2553 ก็รู้สึกว่าการครูและนักเรียนได้ร่วมกันทำกิจกรรมที่หลากหลายและทำงานร่วมกันอย่างกล้าหาญมิตรซึ่งนักเรียนแสดงความคิดเห็นออกมา ครูอาจารย์ก็เปิดโอกาสกับนักเรียนเต็มที่เป็นกิจกรรมที่ดึงนักเรียนให้เห็นคุณค่าของตนเอง คือใจที่ได้ดูแลชุมนุมพระพุทธศาสนา จะพยายามสานฝันให้ชุมนุมพระพุทธศาสนาเป็นที่ประจักษ์ของโครงการ ต่อ โรงเรียนและนักเรียนรุ่นต่อไป” (วุฒินันท์ โคตรทิพย์, 2553 : สัมภาษณ์)

ครูที่ปรึกษาชุมนุมพุทธศาสนา กล่าวว่า “ตั้งแต่ได้เข้ามาดูแลนักเรียนชุมนุมพระพุทธศาสนา รู้สึกว่า นักเรียนมีความรับผิดชอบ กล้าแสดงออกเป็นกล้าหาญมิตรซึ่งกันและกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียน มีความเป็นระเบียบวินัย ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งนักเรียนได้แสดงออกอย่างเต็มที่ แสดงถึงภาวะผู้นำแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ภูมิใจในตัวนักเรียนที่ได้ดูแล และจะดูแลต่อไป” (ชฎานิส คาลกุล, 2553 : สัมภาษณ์)

การสะท้อนความคิดเห็นในนามตัวแทนผู้ปกครองว่า “เห็นด้วยกับการจัดกิจกรรมของชุมนุมพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้ การเรียนในสถานที่เก่าห้องเรียนห้องเก่า กรอบสี่เหลี่ยมมันทำให้รู้สึกเมื่อยหน้าย กิจกรรมนี้ดีมากมีการศึกษานามามีส่วนร่วม ผู้ปกครอง ชุมชน ทำให้เด็กมีความกระตือรือร้น มีความรับผิดชอบมากขึ้น” (ทองพุด บุญมิ่ง. 2553 : สัมภาษณ์)

ผู้เรียน ได้แสดงความคิดเห็นว่า “ตั้งแต่ได้เข้ามาเรียนในชุมนุมพระพุทธศาสนา รู้สึกว่าตัวเองกล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิด กล้าแสดงความสามารถ คุณครูก็ได้ให้คำปรึกษาเป็นอย่างดี และปรึกษาได้ทุกอย่าง” (เสาวภา ปัดสำราญ. 2553 : สัมภาษณ์)

ผู้เรียน ได้กล่าวว่า “หนูคิดว่าหนูกล้าแสดงออกมากขึ้น เมื่อก่อนหนูไม่ยอมเรียน พ่อแม่ก็ไม่อยู่ด้วย หนูไม่ยอมเรียนแล้ว หนูบอกกับตัวเองว่าลองตั้งใจเรียนอีกสักครั้ง และมีเพื่อนแนะนำให้เข้ามาเรียนชุมนุมพระพุทธศาสนา ก็มีกำลังใจจากคุณครูที่ปรึกษาของเรา ที่คอยแนะนำว่าควรทำอะไร พอลงบ้านก็ช่วยคุณยายล้างถ้วย หุงข้าว จากการที่หนูไม่เคยทำงานบ้านเลย ยายค่าหรือว่าหนู หนูก็ไม่เคยทำเลย พอเข้ามาอยู่ในชุมนุมพระพุทธศาสนา ก็กล้าแสดงออกมากขึ้น ถ้าหนูตั้งใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ของตัวเอง หนูก็จะเรียนเก่งขึ้น เคี้ยวนี้หนูแต่งกายก็ดีขึ้น” (วันดี อ่อนเรือง. 2553 : สัมภาษณ์)

ผู้เรียน ได้แสดงความคิดเห็นว่า “จากการที่ได้เข้ามาชุมนุมพระพุทธศาสนา ทำให้ดิฉันกล้าแสดงออกมากขึ้น มีความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น และทำให้ชีวิตเรดีขึ้น ว่าเราเกิดมาเพื่ออะไรและสิ่งอะไรและเราต้องทำอะไรเพื่อสังคมมากขึ้นและทำอะไรๆ ไป” (เบญจพร รินทา. 2553 : สัมภาษณ์)

ผู้เรียน ได้แสดงความคิดเห็นว่า “รู้สึกดีใจและภาคภูมิใจในตัวเองจากการที่ได้เข้ามาในชุมนุมพระพุทธศาสนา มีความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น กล้าแสดงออก ที่ผ่านมานูไม่กล้าแสดงออก รู้สึกว่าหนูมีความกล้ามากขึ้น รู้จักการให้มากขึ้น จากกิจกรรมทำให้หนูมีวินัยมากขึ้น ทำให้มีเพื่อนมากขึ้น ทำให้หนูรู้จักเพื่อน ๆ น้อง ๆ ต่างโรงเรียน อยากให้กลุ่มสาระต่าง ๆ เช่น กลุ่มสาระภาษาไทย ภาษาอังกฤษ จัดกิจกรรมอย่างนี้อีกค่ะ” (มินตรา ประทุมทอง. 2553 : สัมภาษณ์)

ผู้เรียน ได้แสดงความคิดเห็นว่า “ความรู้สึกที่ดิฉันเปลี่ยนแปลงคือ ดิฉันมีความรับผิดชอบขึ้น มีความเป็นผู้ใหญ่และมีวินัยในตัวเองมากขึ้นและรู้จักรับผิดชอบผู้อื่นมากขึ้น มีความคิดเป็นผู้ใหญ่ และไม่ทำอะไรที่ไม่ทันคิด แต่จะคิดก่อนที่จะทำ และรู้จักใช้ชีวิตอย่างมีสติ” (ชรินนา แก้วกล้า. 2553 : สัมภาษณ์)

ผู้เรียน ได้พูดถึงการเปลี่ยนแปลงในตัวเองว่า “จากที่ไม่เคยฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ ไม่ค่อยฟังเท่าไร แต่ตอนนี้ท่านพูดอะไรก็จะคอยฟัง คอยทำตามเพราะขุมนุมพระพุทธศาสนา ได้สอนการมีสติในการพูด การรู้จักรับผิดชอบ อยากให้มีการจัดกิจกรรมอย่างนี้บ่อย ๆ และอยากเชิญทุกคนมาทำกิจกรรมร่วมกันค่ะ” (บุษบา ศรีโสภณ. 2553 : สัมภาษณ์)

ผู้เรียนพูดถึงการเปลี่ยนแปลงในตัวเองว่า “รู้สึกดีใจที่ได้มาเรียนขุมนุมพระพุทธศาสนา ได้ทั้งความรู้และความสนุกสนาน เพื่อน ๆ น้อง ๆ ขุมนุมพระพุทธศาสนาน่ารักมากค่ะ แต่ก่อนดิฉันไม่เคยทำงานบ้านเลย แต่พอมาอยู่มาอยู่ขุมนุมพระพุทธศาสนา ก็เริ่มรู้จักทำงานบ้านมากขึ้นค่ะ” (จุฑารัตน์ โคตรวงษา. 2553 : สัมภาษณ์)

3.1.3 การสะท้อนผลจากเขียนบันทึกนักเรียนขุมนุมพระพุทธศาสนา

จากการเขียนบันทึกแสดงความรู้สึกของผู้เรียนที่อยู่ในขุมนุมพระพุทธศาสนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในเรื่องการพัฒนาตนเอง มุมมองชีวิตของนักเรียนแต่ละคนรวมถึงความผูกพันกับครูที่ปรึกษาขุมนุม ดังตัวอย่างเช่น

บันทึกแสดงความรู้สึกของผู้เรียน

การเรียนรู้กับขุมนุมพระพุทธศาสนาทำให้เรามีสติมากขึ้นและทำให้เรามีความเป็นผู้นำสูงและกล้าแสดงออกกับสิ่งที่เราไม่กล้าทำมาก่อน.....(เบญจมาพร ทาริน. การเขียนบันทึก. 2553)

ครูที่ปรึกษาขุมนุมเป็นกันเองมากและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับสิ่งที่เราไม่รู้และเป็นครูที่ดีมากกับพวกเรา..... (เบญจมาพร ทาริน. การเขียนบันทึก. 2553)

การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงทำให้เรามีความกล้าในสิ่งที่เราไม่เคยทำมาก่อน..... (เบญจมาพร ทาริน. การเขียนบันทึก. 2553)

มุมมองชีวิต ชีวิตคือสิ่งๆ หนึ่งที่ทำให้คนๆ หนึ่งกล้าที่จะทำใ้มันดีที่สุดในและทำวันข้างหน้าให้ดีที่สุด..... (เบญจมาพร ทาริน. การเขียนบันทึก. 2553)

บันทึกแสดงความรู้สึกของผู้เรียน

การเรียนรู้กับขุมนุมพระพุทธศาสนาได้ความรู้ความสนุกสนานสิ่งไหนที่ไม่เคยทำก็ได้ทำและนิสัยคิดว่าเดิม กล้าที่เป็นผู้นำ..... (วิภาวดี ศรีฤดา. การเขียนบันทึก. 2553)

ครูที่ปรึกษาก็เป็นกันเองกับนักเรียนและไม่ซีเรียสกับงานเท่าไร..... (วิภาวดี ศรีฤดา. การเขียนบันทึก. 2553)

การห่อข้าวต้มเป็นกิจกรรมที่ไม่เคยทำมาก่อนแต่พอได้ทำก็รู้สึกว่าจะไม่ยากเกินความสามารถของเราเลย..... (วิภาวดี ศรีฤดา. การเขียนบันทึก. 2553)

มุมมองชีวิต ชีวิตก็เหมือนเทียนไขมีวันที่สว่างก็ต้องมีวันดับ ฉะนั้นตอนที่ เราสว่างอยู่ก็ควรทำประโยชน์ให้ได้เท่าที่จะทำได้ละ..... (วิภาวดี ศรีฤดา. การเขียนบันทึก. 2553)

บันทึกแสดงความรู้สึกของผู้เรียน

การเรียนรู้กับชุมนุมพระพุทธศาสนาสนุกครูให้ทำกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง ได้ปฏิบัติร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันได้พบบ้าง ๆ เพื่อนใหม่หลายคน ได้ประสบการณ์หลายอย่าง (อนุสรฯ ปัดตะยะโส. การเขียนบันทึก. 2553)

คุณครูให้ความเป็นกันเองดูแลนักเรียนดีมาก เอาใจใส่นักเรียนเป็นอย่างดี ให้คำแนะนำในการทำกิจกรรมทุกอย่าง..... (อนุสรฯ ปัดตะยะโส. การเขียนบันทึก. 2553)

การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงได้ฝึกฝนความเป็นผู้นำ ฝึกตนเองให้มีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้นมีน้ำใจ มีวินัย มีข้อคิดคุณธรรมประจำตัว มีความฝันหลาย ๆ อย่างว่าจะต้องทำให้ได้ เป็นคนดีใฝ่คุณธรรมสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆทำสิ่งที่ดี ๆ ปรับตัวให้เข้ากับทุกเรื่อง ได้ฝึกทุกอย่างต้องทำด้วยตนเอง การทำงานเป็นกลุ่มต้องมีความสามัคคีกันรักใคร่ สนุกสนาน รู้จักคำว่า หมู่คณะ..... (อนุสรฯ ปัดตะยะโส. การเขียนบันทึก. 2553)

มุมมองชีวิต คนเราเกิดมาเพื่อที่จะทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุดทำให้เต็มที่ อนาคตข้างหน้าเราก็จะเป็นคนดี มีวินัย มีสติ สมารถในการทำหน้าที่ต่าง ๆ ค่อย ๆ คิด ค่อย ๆ เดินไปด้วยฝันของเราแล้วมันก็จะสามารถถึงเป้าหมายที่เราคาดไว้และก็จะมีความภาคภูมิใจของเรามาก.....(อนุสรฯ ปัดตะยะโส. การเขียนบันทึก. 2553)

บันทึกแสดงความรู้สึกของผู้เรียน

การเรียนรู้กับชุมนุมพระพุทธศาสนา เป็นชุมนุมที่ดีมาก สอนให้เรา รู้จักความดี สามัคคี ให้รู้จักการเป็นผู้นำ พอเวลาผ่านไปได้มีการเปลี่ยนแปลงกับตัวเองใหม่ ๆ อีกหลายเรื่อง..... (นุชสพา อนุศิริ. การเขียนบันทึก. 2553)

ครูที่ปรึกษาดีกับนักเรียนมาก เมื่อมีปัญหาเราไม่รู้จะแก้ปัญหาอย่างไรก็ถามคุณครูได้ ครูให้คำตอบที่ดีมากแก่นักเรียน และคุณครูชอบพานักเรียนทำกิจกรรมอยู่เสมอและชอบคุณครูที่ทำให้ชุมนุมนี้เกิดขึ้น..... (นุชสพา อนุศิริ. การเขียนบันทึก. 2553)

การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงรู้สึกว่าคุณเองเป็นผู้นำมากขึ้น รู้สึกเปลี่ยนแปลงกับตนเอง การที่เราไม่กล้าแสดงออก เราก็ได้แสดงออก เราไม่กล้าพูดเราก็ได้พูดได้แสดงความคิดเห็นและได้มีความสามัคคีในหมู่คณะ หากทางสร้างความดีด้วยกัน รู้จักการมีสมาธิ ใช้สติให้เกิดปัญญา ในหลายเรื่อง ๆ (นุชสพา อนุศิริ. การเขียนบันทึก. 2553)

มุมมองของชีวิต จะต้องประสบผลสำเร็จและทำให้คนที่อยู่รอบข้างยกย่อง ยินดีและภูมิใจกับเราด้วยและจะเดินไปข้างหน้าโดยใช้สติใช้สมาธิในการพูด คิดและทำให้มันดี ที่สุดค่ะ.....(นุชสวา อนุศิริ. การเขียนบันทึก. 2553)

บันทึกความรู้ดีของผู้เรียน

การเรียนรู้กับชุมชนพระพุทธศาสนาสนุกสนานได้ความรู้ ได้แสดงออกถึง ความที่ไม่กล้าแสดงออกมา ได้เรียนรู้ทางศาสนา ได้รู้จักความสามัคคี การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม..... (ไอลดา อ่อนเรือง. การเขียนบันทึก. 2553)

รู้สึกยินดีที่ได้ร่วมงานกับครูที่ปรึกษาชุมชน ท่านสอนเราหลาย ๆ อย่าง ที่เรายังไม่รู้ท่านให้คำแนะนำ และสิ่งที่ดีกว่านั้นคือท่านเป็นเหมือนทุก ๆ อย่างให้กับเราเป็น พ่อ แม่ เพื่อนสุดท้ายคือพวกเราเป็นญาติพี่น้องกัน..... (ไอลดา อ่อนเรือง. การเขียนบันทึก. 2553)

ได้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ได้ปฏิบัติจริงทุกอย่าง เราทำงานเป็นกลุ่มมีอะไรก็ ช่วยเหลือกัน ได้ประสบการณ์จริง เราสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้ด้วย การทำงานเป็นกลุ่ม ต้องอาศัยความสามัคคีและพี่น้องร่วมงานทุกคนความสามัคคีเป็นพลังแห่งความสำเร็จค่ะ..... (ไอลดา อ่อนเรือง. การเขียนบันทึก. 2553)

3.2 ประเมินผลการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาโรงเรียนปทุมรัตต์

พินิจ

จากการพัฒนาผู้เรียนด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา พบว่า

ผู้บริหาร มีข้อคิดเห็นว่า การพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีกระบวนการคิดที่เป็นระบบ ทัดอย่างใคร่ครวญมีเหตุมีผลผ่านกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนมีภาวะผู้นำ การเรียนรู้ด้วยการนำชุมชนและศาสนาซึ่งเป็นวิถีชีวิตจริงทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมประเพณีทำให้ผู้เรียนมีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีกาลเทศะ และจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต

ผู้ปกครอง มีข้อคิดเห็นว่า การเรียนรู้ตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาทำให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น มีความรับผิดชอบมากขึ้นรู้จักใช้เวลาว่างอย่างเป็นประโยชน์ สนใจ การเรียนมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้ปกครองมีมากขึ้นเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เป็นเหมือนญาติสนิทเป็นครอบครัวเดียวกันเป็นการเรียนรู้ที่มีชีวิต

ครู มีข้อคิดเห็นว่า การเรียนรู้ตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาทำให้เกิดความรักความผูกพันกับผู้เรียนเพราะได้ทำกิจกรรมร่วมกันตลอด ปรึกษาหารือ แก้ไขปัญหาาร่วมกัน ตลอดเวลา เกิดความภาคภูมิใจในตัวเองและตัวผู้เรียนที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านความคิดและการกระทำ

ผู้เรียน มีข้อคิดเห็นว่า การเรียนรู้ตามแนวทางจิตปัญญาศึกษา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเองจากการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ การพบเห็นวิถีชีวิตของชุมชน การทำงานร่วมกับผู้อื่นการให้คุณค่ากับผู้อื่นทำให้เห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้น มีสติในการใช้ชีวิตมากขึ้นและมีการวางแผนในการใช้ชีวิตให้รอบคอบขึ้น เมื่อตนเองมีความสุขแล้วต้องแบ่งปันให้กับผู้อื่นและสังคมด้วย

ข้อค้นพบจากการวิจัยแสดงให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางจิตปัญญาศึกษา โดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ มีแนวโน้มที่จะหล่อหลอมให้นักเรียนเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น มีมุมมองชีวิตที่เป็นสัมมาทิฐิ เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ อยู่ร่วมกันอย่างสันติและเป็นกัลยาณมิตร มีความสมัครสมานสามัคคี มีการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นซึ่งเป็นรากฐานของประชาธิปไตยซึ่งเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาคือ ความเจริญงอกงามของชีวิตและสังคมอย่างแท้จริง ตรงตามทิศทางการพัฒนาคนไทยยุคใหม่ตามข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ซึ่งสรุปโดยรวมได้ดังนี้ คือ

1. ผู้เรียนได้แนวทางการเรียนรู้ใหม่เกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ต่อเนื่องตลอดเวลา เกิดนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต มีความภูมิใจในความเป็นไทย เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
 2. ผู้เรียนมีทักษะกระบวนการคิด มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดเชื่อมโยง คิดเป็นระบบ มีการคิดอย่างสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ ก่อให้เกิดการดำรงชีวิตอย่างมีสติ
 3. ผู้เรียนมีการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น มีความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่นได้ สามารถถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกได้ มีจิตสาธารณะ ทำงานกับผู้อื่นได้
 4. ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกใหม่แห่งการเรียนรู้ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
 5. ผู้เรียนมีภาวะความเป็นผู้นำด้านสติปัญญา มีความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต สามารถนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข
- ซึ่งเปรียบเทียบกับคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดกับตัวผู้เรียนในการพัฒนาคนไทยยุคใหม่ ในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบคุณลักษณะของผู้เรียนที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทาง
จิตศรัทธาศึกษากับคุณลักษณะคนไทยยุคใหม่ในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษ
ที่สอง

คุณลักษณะที่เกิดกับผู้เรียนจากการพัฒนา	คุณลักษณะคนไทยยุคใหม่
1. ผู้เรียนได้แนวทางการเรียนรู้ใหม่เกิดการ เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ต่อเนื่องตลอดเวลา เกิดนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต มีความภูมิใจ ในความเป็นไทย เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้	1. สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และมีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต
2. ผู้เรียนมีทักษะกระบวนการคิด มีความ สามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดเชื่อมโยง คิดเป็นระบบ มีการคิดอย่างสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ ก่อให้เกิดการดำรง ชีวิตอย่างมีสติ	2. มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหาคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ภูมิใจในความเป็นไทย สามารถทำงานเป็น กลุ่ม
3. ผู้เรียนมีการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น มีความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่นได้ สามารถถ่ายทอดความคิดความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกได้ มีจิตสาธารณะ ทำงานกับผู้อื่น ได้	3. มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัยเห็นแก่ ประโยชน์ส่วนรวมสามารถทำงานเป็นกลุ่ม
4. ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกใหม่แห่งการเรียนรู้ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เห็นคุณค่าของ ตนเองและผู้อื่น มีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์	4. มีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึกและความภูมิใจในความเป็นไทย และมีความเป็นประชาธิปไตย
5. ผู้เรียนมีภาวะความเป็นผู้นำด้านสติปัญญา มีความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต สามารถนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการ ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข	

จากตารางแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางจิตปัญญาศึกษา เป็นแนวทางที่หล่อหลอมให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองตามทิศทางการปฏิรูปการศึกษาใน ทศวรรษที่สอง ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้เป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบันที่มี ความซับซ้อนเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งจะต้องใช้ทักษะชีวิตและสัมมาทิฐิอย่างมีสมาธิตลอดการ ดำเนินชีวิต

จากการถอดบทเรียนเพื่อประเมินคุณภาพผู้เรียนที่ผ่านการพัฒนาด้านแนวทาง จิตปัญญาศึกษาของโรงเรียนปทุมรัตน์ศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาคารตามแนวทางจิตปัญญาศึกษา ซึ่งแสดงแผนที่เส้นทางการการเรียนรู้ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 7 แสดงเส้นทางการเรียนรู้ของผู้เรียนตามแนวทางจิตปัญญาศึกษา
โรงเรียนปทุมรัตน์ศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาคาร

จากแผนภาพที่ 7 แสดงให้เห็นว่าเส้นทางการเรียนรู้ของผู้เรียนจิตปัญญาศึกษา โรงเรียน ปทุมรัตน์ศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาคาร มีเส้นทางการเรียนรู้โดยเริ่มจากเตรียมพื้นที่ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งสิ่งที สำคัญที่สุดคือ ผู้คนซึ่งเริ่มจากตัวเราแล้วแผ่ขยายสู่ผู้คนรอบข้างและการจัดการเรียนรู้นั้นต้องเรียนรู้ ร่วมกันบนฐานความจริงของชีวิตซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการใคร่ครวญตระหนักรู้นำไปสู่ผู้เรียน จิตต ปัญญาศึกษาอย่างแท้จริง

4. กระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาโรงเรียนปทุมรัตน์ พิทยาคม

กระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา โรงเรียนปทุมรัตน์
พิทยาคม มี 3 ขั้นตอนซึ่งสรุปได้ ดังนี้

4.1 การเตรียมการเพื่อนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพ
ผู้เรียน มีการดำเนินการดังนี้

4.1.1 การสังเคราะห์แนวทางจิตตปัญญาศึกษาเพื่อนำสู่การปฏิบัติ

4.1.2 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาเพื่อจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม

4.1.3 การศึกษาโรงเรียนต้นแบบที่นำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาปรับใช้
ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

4.1.4 การกำหนดกระบวนการพัฒนาและชุดกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพ
ผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาโรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม

4.2 การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา ได้ดำเนินการพัฒนา
คุณภาพผู้เรียน ด้วยชุดกิจกรรม 5 ชุดกิจกรรม คือ

4.2.1 ปลูกศรัทธา : ปลูกฝังแนวทางใหม่แห่งการเรียนรู้บนวิถีชีวิตจริง

4.2.2 นำพาสร้างสรรค์: พัฒนาระบบการคิดด้วยจิตตปัญญาวิถี

4.2.3 เรียนรู้ร่วมกันอย่างกัลยาณมิตร: สร้างพลังร่วมแบบกัลยาณมิตร

4.2.4 ปลอ่ยวางด้วยใจ: ปลูกจิตสำนึกใหม่หัวใจคุณธรรม

4.2.5 สร้างสายใยแห่งการเรียนรู้:สู่ความเป็นคนไทยยุคใหม่หัวใจจิตตปัญญา

4.3 การถอดบทเรียนเพื่อประเมินผลคุณภาพผู้เรียนจากการพัฒนาตามแนวทาง
จิตตปัญญาศึกษา ดำเนินการโดย

4.3.1 การสนทนากลุ่มเพื่อสอบถามความคิดเห็นและมุมมองการพัฒนาคุณภาพ
ผู้เรียนตามแนวจิตตปัญญาศึกษาจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

4.3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตต
ปัญญาศึกษา ในมุมมองของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้เรียนที่ผ่านการพัฒนาด้วยกระบวนการจิตต
ปัญญาศึกษา